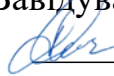

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 Юлія ДЕМИДОВА
(підпис) (ІІІБ завідувача кафедри)

«15» грудня 2023 р.

**«ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Дошкільна освіта. Логопедія»
Коробко Яни Русланівни
Науковий керівник:
Фунтікова Ольга Олександрівна,
д-р пед. Наук, проф. кафедри дошкільної
освіти

Рецензент:
Кузьменко Юлія Анатоліївна,
канд. пед. наук, доцент
кафедри освіти та управління
навчальним закладом Класичного
приватного університету
м. Запоріжжя

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою добре
«17» січня 2024 р.

Секретар ЕК

Маріуполь – 2024
ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	7
1.1. Науковий аналіз проблеми поняття навчально-виховного процесу дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО.....	7
1.2. Функціонально-компетентнісний підхід до визначення особливих освітніх потреб дитини в умовах інклюзивного навчання.....	14
1.3. Особливості організації інклюзивної освіти в ЗДО: досвід зарубіжних країн.....	24
Висновок до першого розділу	42
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО	43
2.1. Стан досліджуваної проблеми в практиці сучасного ЗДО.....	43
2.2. Організація програми навчально-виховного процесу дошкільників в інклюзивних групах ЗДО.....	40
2.3. Методологія корекційної роботи з дітьми з ООП в умовах дошкільного закладу.....	56
Висновок до другого розділу	62
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ НА ПРИКЛАДІ ЗДО	63
3.1. Організація інклюзивного навчання на прикладі закладу дошкільної освіти №40 «Посмішка» м. Бахмут.....	63
3.2. Експериментальне впровадження інтерактивних технологій навчально-виховного процесу старших дошкільників в інклюзивній групі ЗДО.....	67
3.3. Аналіз результатів впровадження розробленої методики.....	81
Висновки до третього розділу	89
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	102

ВСТУП

Сьогодні одним із головних завдань освітньої політики України є формування якісної освітньої системи, пріоритетом у цьому напрямку є надання всім учасникам освітнього процесу рівних прав на освіту з урахуванням індивідуальних запитів та потреби соціально незахищених верств населення зокрема. Проте на шляху перетворення України на європейську країну з розвиненою інклюзивною освітою постає низка проблем, які полягають у низькій адаптованості навчальних закладів до індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами, а також середньому рівні знань, науково-педагогічна майстерність, педагогічних працівників та співробітників закладів освіти про роботу з учасниками навчально-виховного процесу з різним рівнем здоров'я [54].

Сучасна система освіти в Україні базується на принципах демократії, рівності та особистісного підходу. Отже, нині одним із пріоритетів державної політики у сфері освіти є створення умов для повноцінного навчання всіх категорій суспільства, особливо дітей з обмеженими можливостями здоров'я, без відриву від звичного соціального середовища, сім'ї, друзів, тобто діти з особливими освітніми потребами.

Актуальними проблемами сучасних освітніх систем є інклюзивна освіта, яка передбачає включення та співіснування дітей з різними людьми та їх здоровими однолітками. Як показує практика, інклюзивна освіта в процесі навчання потребує удосконалення основних науково-теоретичних компонентів, які використовуються в закладі, і це є її початковим зав'язком. Адже в дошкільному віці виникають передумови для сучасного розвитку, виховання та навчання. Тому для зменшення та усунення недоліків у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами необхідні ґрунтовні дослідження. Можна сказати, що період дошкільного віку відіграє важливу роль у формуванні особистості та є чутливим для формування її первинного світогляду, самосвідомості та розвитку соціальних властивостей. У цей момент закладаються передумови для майбутньої навчальної діяльності дитини; її пізнавальні

здібності активно розвиваються. Концепція розвитку інклюзивної освіти відображає одну з головних закономірностей сучасної освіти, що всі діти є цінними та активними членами суспільства. Головною метою інклюзивного навчання є реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на отримання освіти у відповідності до можливостей і здібностей за місцем проживання [52].

Одним із сучасних пріоритетів освіти в Україні є розвиток інклюзивної освіти. Основна увага приділяється інклюзивним технологіям у шкільній освіті, адже діти піддаються інтенсивній соціалізації саме в шкільні роки. Проте, оскільки одним із завдань інклюзії є гармонійне включення дитини з особливими освітніми потребами (далі – ООП) у суспільство, необхідно розвивати дошкільну інклюзію, яка дозволяє дитині взаємодіяти зі світом на ранніх термінах. фаза розвитку. Адже в дошкільному віці формуються передумови для майбутньої навчальної діяльності дитини, вона активно здобуває культурні навички та вміння, відбувається активний розвиток її пізнавальних здібностей. Тому необхідні фундаментальні дослідження щодо наукового обґрунтування педагогічних умов, форм, методів, принципів забезпечення інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО), що сприятиме зменшенню або усуненню психофізичних недоліків.

Отже, питання впровадження інклюзивного навчання дітей із ООП у спеціальній освіті сьогодні є як ніколи актуальним і тому потребує комплексного дослідження, якому й присвячено наше дослідження.

Проведений нами аналіз науково-педагогічної та фахової літератури дає підстави стверджувати, що дослідженням проблем інклюзивної освіти та технології її реалізації в сучасних умовах займається низка науковців, зокрема: В. Бондар, Л. Будяк, В. Бондар, Л. Будяк, В. Колупаєва, Ю. Найда, Т. Сак, М. Семаго та ін., у дослідженнях яких розкриваються загальнотеоретичні проблеми інклюзивної освіти; І. Горбенко, Є. Данілавічюте, В. Засенко, С. Миронова, В. Синьов, Н. Софій, М. Шеремет та ін., праці яких присвячені дослідженню проблеми залучення людей з обмеженими можливостями до навчання в освіті. заклади та надання корекційно-

розвиваючих послуг в умовах інклюзивного навчання та соціалізації в суспільстві; Н. Белова, Ю. Ільїна – формування міжособистісних стосунків в інклюзивних групах. Останнім часом почастишали дослідження, в яких дошкільний етап дитинства розглядається в контексті проблеми реформування системи дошкільної освіти в умовах інклюзії (М. Малофєєв, О. Самсонова, Т. Соловйова, Н. Шматко та ін.).

Протягом останніх років такі науковці, як О. Мартинчук, Ю. Носенко, Ж. Матюх, О. Янкович, Л. Романишина, М. Бойко та інші досліджують проблему впровадження інтерактивних технологій у заклади дошкільної освіти.

Мета кваліфікаційної роботи: здійснити аналіз особливостей упровадження інклюзивного навчання у ЗДО та його вплив на навчально-виховний процес дітей дошкільного віку.

Завдання:

- аналіз науково-педагогічної літератури для з'ясування особливостей організації інтегрованого освітнього середовища закладу дошкільної освіти;
- дослідження питання проблеми інклюзії в ЗДО;
- створення інклюзивного розвивального середовища, яке сприяє гармонійному розвитку особистості особливої дитини;
- формування толерантного товариства дітей, батьків, персоналу закладу дошкільної освіти;
- створення у ЗДО педагогічної системи, центрованої на потреби дитини (психологічний супровід, корекційна робота) та сім'ї.

Об'єкт дослідження: Використання нових форм та методів організації освітнього процесу в інклюзивній групі; педагогічна компетентність педагога з інклюзивної освіти.

Предмет дослідження: Освітній процес в інклюзивній групі ЗДО.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження ми використали загальнонаукові теоретичні та практичні методи дослідження, а саме: аналіз контенту наукових джерел з проблеми дослідження, узагальнення, синтез,

порівняння, систематизація теоретичних даних, опитування, анкетування, методи кількісної обробки та інтерпретації отриманих результатів

Практичне значення дослідження. Різнобічний розвиток дітей з особливими освітніми потребами; корекція фізичних та супутніх розладів; покращення, корекція психоемоційного стану дітей з ООП; підвищення рівня обізнаності педагогічного колективу щодо даної проблеми. Результати діагностики та надані педагогічним працівникам рекомендації можуть бути використані в організації роботи в інклюзивних групах соціальних працівників, у системі неформальної освіти соціальних педагогів та соціальних працівників, на відповідних форумах в мережі Інтернет, у змісті тренінгів тощо.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів із підпунктами, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 110 сторінок, основного тексту – 93 сторінки, список використаних джерел вміщує 67 найменувань.

Апробація результатів роботи: Результати дослідження доповідалися на III Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат»

Публікація: Коробко Я. Р. Особливості впровадження інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти// Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат : Матеріали III Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 23–24 квітня 2023 р.)/ Відповідальні за випуск З. І. Удич, І. М. Шульга. Тернопіль 2023. С. 176-179.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Науковий аналіз проблеми поняття навчально-виховного процесу дітей дошкільного віку в інклюзивних групах ЗДО

Видатний український філософ Г. Сковорода, говорячи про людей, уражених недугою, поставив риторичне запитання: «Чи думаєте ви, що наша наймилосердніша і найтурботливіша мати, наша природа, зачинила перед ними двері щастя, ставши їм мачухою?». [8, с.41].

Це риторичне питання нині хвилює багатьох спеціалістів, які займаються навчанням, вихованням та соціальною реабілітацією дітей, які через хвороби, травми та патологічні стани були позбавлені природою повноцінного сприйняття світу та відчуття причетності до нього [26].

Визнання прав такої дитини, її інтересів, потреб, допомога в процесі соціалізації та виборі професійної діяльності є дуже важливим на сучасному етапі розвитку освіти.

Тому велике значення має інклюзивна освіта, яка дозволяє дітям з порушеннями психофізичного розвитку перебувати разом зі своїми здоровими однолітками [26].

У Законі України «Про освіту» визначено, що *«інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, що забезпечує реалізацію права на освіту осіб з особливими освітніми потребами, а також їх соціалізацію та інтеграцію в суспільство»* [54].

Таке навчання гарантує доступ дітей з особливими потребами до навчання у закладах освіти завдяки використанню таких методів навчання, які враховують індивідуальні особливості всіх без винятку дітей.

Законом України «Про дошкільну освіту» затверджено державні гарантії здобуття дошкільної освіти, зокрема, для дітей з особливими потребами: громадяни України, незалежно від особливих освітніх потреб, складних житлових умов, місця проживання, мовних та інших ознак, мають рівні на здобуття дошкільної освіти в

дошкільних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, а також у сім'ї (п. 1 ст. 9). З метою задоволення освітніх і соціальних потреб та організації корекційно-розвиткової діяльності в закладах дошкільної освіти за письмовим зверненням батьків або законних представників особи з особливими, інклюзивними освітніми потребами та/або спеціальних освітніх груп і підготовки дітей з особливими освітніми потребами формується в обов'язковому порядку (п. 3, ст. 12) [55].

Поняття «інклюзія» (від англійського inclusion–включення) було введено на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами та відображено в Саламанській декларації осіб з особливими потребами [59]. Термін «інклюзія» ще не має чіткого визначення, науковці використовують різні його формулювання. Інклюзія діє як принцип і як концепція; модель освіти та форма інтеграції; процес визнання та розширення участі; належність до спільноти, можливість участі; соціокультурні технології тощо [72, с.65].

У міжнародних документах інклюзивна освіта найчастіше трактується як органічне поєднання спеціальної та загальної освіти з метою створення умов для подолання дітьми соціальних наслідків генетичних і біологічних аномалій розвитку, державної політики, спрямованої на повну інклюзію всіх дітей у загальноосвітньому процесі їх соціальна адаптація незалежно від віку, статі, національної, релігійної приналежності, особливостей розвитку шляхом активної участі сім'ї, корекційно-педагогічної та соціальної підтримки особистісних потреб дитини [5, с.23].

Стаття 53 Конституції України гарантує всім громадянам право на освіту. Основний Закон не передбачає винятків чи подвійного тлумачення щодо дітей з особливими освітніми потребами [8]. Законом України «Про охорону дитинства» у ст. 26 «Захист прав дітей з інвалідністю та дітей із вадами розумового або фізичного розвитку» встановлено, що забороняється дискримінація дітей-інвалідів та дітей з вадами психофізичного розвитку. Держава сприяє створенню дітям-інвалідам та дітям з вадами психофізичного розвитку нарівні з іншими громадянами необхідних умов для повноцінного життя та розвитку з урахуванням індивідуальних здібностей та

інтересів. Дітям-інвалідам та дітям з вадами психофізичного розвитку надається можливість отримати базову, професійну та вищу освіту, у тому числі вдома [2, с. 72].

Наказом Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912 затверджено Концепцію розвитку інклюзивної освіти. Метою розробки Концепції є визначення пріоритетів державної політики у сфері освіти щодо забезпечення конституційних прав і державних гарантій дітей з особливими освітніми потребами, здійснення повної реабілітації цих дітей, набуття ними побутових і соціальних навичок, підвищення кваліфікації, впровадження світової практики щодо збільшення кількості загальноосвітніх навчальних закладів з інклюзивним навчанням, готових надавати освітні послуги дітям з особливими освітніми потребами.

Починаючи з 2011 року, відповідні зміни щодо забезпечення інклюзивної освіти внесено в законодавчі та нормативні документи, що стосуються всіх рівнів освіти – дошкільної, загальної середньої, вищої. Інклюзивна освіта передбачає адаптацію загальної освіти до особливих потреб дітей, про що йдеться в постанові КМУ від 15 серпня 2011 р. 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». У цьому документі вперше були згадані такі поняття, як «індивідуальна програма розвитку» та «індивідуальний навчальний план», а також про значення асистента вихователя в забезпеченні особистісно-орієнтованого процесу навчання. У серпні 2017 року було внесено зміни до формулювання заяви: термін «вади розвитку» замінено на «порушення розвитку», оскільки це більше відповідає соціальній, а не медичній моделі розуміння інвалідності. Також змінено структуру індивідуальної програми розвитку, уточнено кількість годин на корекційно-розвивальні години тощо [12, с. 23].

З 1 січня 2022 року інклюзивне навчання організовується за новим порядком. Уряд затвердив нову форму індивідуальної програми розвитку, запровадив рівні підтримки в освітньому процесі учнів з ООП, які навчаються в інклюзивних класах та встановив правила надання підтримки. [52].

Міністерство освіти і науки визначило розвиток інклюзивної освіти пріоритетним напрямком своєї діяльності. В результаті відомство активно працює над створенням нових можливостей для дітей з особливими освітніми потребами. Про це повідомив міністр освіти і науки України Сергій Шкарлет у другий день Всеукраїнського форуму «Україна 30. Освіта і наука».

МОН робить ставку на створення без бар'єрного освітнього середовища, визначеного Законом України «Про освіту» та Національною стратегією формування без бар'єрного простору в Україні на період до 2030 року [52].

Також у Міносвіти зазначили, що працюють над проектом Національної стратегії розвитку інклюзивної освіти на 2021-2031 роки, основною метою якої є забезпечення доступу кожної людини до якісної освіти, з урахуванням можливостей, потреб і для розвитку її потенціалу.

Відповідно до законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» особи з особливими освітніми потребами гарантовано мають право на освіту.

Батьки тих, хто бажає навчатися, мають гарантоване право вибору закладу освіти (у тому числі курсів у ЗЗСО, за місцем проживання, спеціального закладу освіти), освітньої програми, виду та форми здобуття дітьми відповідної освіти, виключно в інтересах самих дітей [52].

Згідно слів очільника Міносвіти, тема спеціальної освіти є чутливою. Будь-які маніпуляції, які іноді трапляються, тут неприпустимі. І будь-які управлінські рішення місцевих органів влади з цих питань мають бути враховані та орієнтовані насамперед на інтереси дітей.

Зміни пов'язані з тим, що багато дітей з особливими освітніми потребами тимчасово виїхали в інші регіони країни чи за кордон [52]:

– Вилучено норму щодо максимальної кількості дітей в інклюзивних класах. Обмеження кількості дітей з особливими освітніми потребами (ООП) в інклюзивних класах чи групах не поширюється. Заклад освіти не може відмовитися від організації інклюзивного навчання та створення інклюзивної групи чи класу;

– Допускається змішана форма навчання. В інклюзивних класах закладу загальної середньої освіти можливе застосування змішаної форми навчання. «На період дії воєнного, надзвичайного чи надзвичайного стану (особливий період) може застосовуватися очна (змішана) форма навчання»;

– Уточнено перелік осіб, які працюють з учнями з особливими потребами. Психолого-педагогічні та корекційно-розвивальні послуги чи допомогу можуть надавати спеціалісти інклюзивно-ресурсних центрів та педагогічні працівники закладу (за умови безпеки учасників освітнього процесу). «Психолого-педагогічний та корекційно-розвивальний ведуть спеціалісти з числа педагогічних працівників закладу освіти, педагогічні працівники, вихователі-дефектологи (логопед, сурдопедагог, тифолог, олігофрен педагог), які представлені колективом закладу освіти відповідно до типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти та/або додатково залучених спеціалістів, з якими навчальний заклад або відповідний орган управління у сфері освіти укладає цивільно-правові договори» [52].

– Копії документів тепер дозволені. До закладу освіти можна подати копії документа, що посвідчує особу, а також висновок про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особистості (за наявності). «На період дії воєнного, надзвичайного чи надзвичайного стану (особливий період) для організації інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами (зокрема, з числа тих, які змушені були змінити місце проживання (проживання)) передбачено, що на період воєнного, надзвичайного чи надзвичайного стану (особливого періоду) здійснюється інклюзивне навчання. внаслідок збройної агресії російської федерації), копії документа, що посвідчує особу (за наявності), та висновок подаються до закладу освіти.

Додано правило щодо онлайн-засідань групи психолого-педагогічної підтримки. Засідання бригад психолого-педагогічного супроводу в закладах освіти можуть бути організовані в режимі онлайн або в змішаному очно-дистанційному форматі [52].

Розширено пункт про інклюзивні групи між класами. У закладі освіти можуть створюватися перехресні групи тимчасового характеру. «Кількість учнів в інклюзивній міжкласній групі не повинна перевищувати дванадцяти осіб. На період воєнного, надзвичайного чи надзвичайного (особливого) стану можуть створюватися тимчасові інклюзивні міжкласні групи».

Інклюзивна освіта сьогодні є природним процесом розвитку освіти, заснованим на визнанні того, що всі учні можуть навчатися разом у всіх випадках, коли це можливо, незалежно від можливих труднощів чи розбіжностей, які існують між ними, як механізм забезпечення рівних можливостей у здобутті освіти учнями з різними освітніми потребами [9, с.45].

Інклюзивне навчання та виховання – це організація спеціального навчання, за якої навчання та виховання осіб з особливостями психофізичного розвитку здійснюється одночасно з особами, які не мають таких особливостей.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, заснована на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, яка передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, особливо дитини з психофізичними порушеннями розвитку, в умовах загальноосвітнього закладу. Інклюзивна освіта забезпечує доступ дітей з особливими потребами до навчання в дитячих садках шляхом використання методів навчання, які враховують індивідуальні особливості цих дітей.

Інклюзивна освіта базується на ідеології, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей; забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює особливі умови для дітей з особливими потребами. Знання та вміння, набуті поза суспільством, не можуть допомогти дітям з особливими освітніми потребами повноцінно адаптуватися в суспільстві, підготуватися до подолання неминучих життєвих труднощів, а отже повноцінно усвідомити себе як рівноправних і повноцінних членів суспільства...

В умовах інклюзивного навчання навчальний процес організовується таким чином, щоб усі учні, незалежно від їхніх особливостей (психофізичних, культурних,

соціальних, мовних тощо) та здібностей, були включені до загальноосвітньої системи та навчалися в закладах базової та додаткової освіти, яка враховує їхні особливі освітні потреби та пропонує їм необхідну підтримку [29, с.64].

У міжнародній практиці інклюзивне навчання організовується і розвивається з метою забезпечення рівних можливостей для учнів з різними освітніми потребами: обдарованих і талановитих дітей; діти з порушеннями поведінки, з девіантною поведінкою; діти-представники національних меншин та сім'ї мігрантів, біженців, вимушених переселенців; діти, які перебувають у соціально небезпечному становищі; діти з особливостями психофізичного розвитку тощо [61, с.112].

Отже, інклюзивне (інтегроване) навчання в ЗДО потребує створення спеціальних умов для забезпечення здійснення корекційно-розвиткового та освітнього процесів дітей з особливими потребами.

1.2. Функціонально-компетентнісний підхід до визначення особливих освітніх потреб дитини в умовах інклюзивного навчання

Нині в Україні широко використовується термін «діти з особливими освітніми потребами», що є дослівним перекладом англійського терміну «children-with special needs». В умовах нашого суспільства визначений термін не визначає, про які саме «потреби» йдеться, і які з них є «особливими», а які ні. Водночас змістовна сторона поняття «особливі освітні потреби» наразі має виключно психолого-педагогічне наповнення.

Термін «особи з особливими потребами» був запропонований у Саламанкській декларації, де зазначено, що «особливі потреби» стосуються всіх осіб, чії потреби залежать від різних фізичних чи розумових вад або труднощів у навчанні [20, с. 14].

Закон України «Про освіту» визначає осіб з особливими освітніми потребами як осіб, які потребують постійної або тимчасової додаткової підтримки в освітньому процесі для забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, покращення здоров'я та якості життя, з метою підвищення рівня участі у соціальному житті.

Різноманітність форм порушень неможливо вмістити в одному визначенні. Кожна дитина має свої унікальні особливості, які часто неможливо підсумувати одним «діагнозом». Слід відмітити, що терміни «аномальні діти», «діти-інваліди», «діти з відхиленнями (вадами) у психофізичному розвитку», будучи сегрегативними, вказують на неповноцінність дитини, суттєво обмежують її права, стали незначними. Тому вживання цих термінів категорично не бажане і шкодить дитині.

Вживання терміна «діти з вадами розвитку» пов'язане з його багатозначністю, яка співвідноситься зі структурою цієї групи дітей та відсутністю в його семантиці компонента, що вказує на негативні особливості розвитку дитини. Водночас можна зустріти визначення «діти з обмеженими можливостями здоров'я», яке, на нашу думку, не відображає як педагогічного, так і психологічного змісту стану дитини. З іншої сторони, не вказано, що означає «здоров'я»: фізичне, психічне, соціальне тощо.

Водночас поняття «діти з порушеннями розвитку» не витримує критики з боку визначення того, що таке порушення і те, що є недорозвитком.

Суб'єктом і об'єктом вивчення, психолого-медико-педагогічного супроводу, який здійснюється в системі загальної та спеціальної освіти, є дитина з обмеженими можливостями здоров'я, яка, як наслідок, має особливі освітні потреби і, як наслідок, особливі освітні труднощі. Її право на освіту є конституційним правом, закріпленим у міжнародних документах.

Під визначенням «діти з особливими освітніми потребами» мається на увазі група дітей, які з різних біологічних і соціальних причин стикаються зі стійкими труднощами в засвоєнні освітніх програм. Діти з особливими освітніми потребами, які навчаються в системі загальної та спеціальної освіти, мають порушення інтелекту, емоційно-вольової сфери, різних аналізаторів (мовлення, слуху, зору, рухової сфери).

У дітей цієї категорії спостерігаються відхилення від норми у функціонуванні центральної нервової системи, що негативно впливає на шкільну та соціальну адаптацію дитини. У дітей цієї групи педагоги і психологи відзначають, насамперед, недостатню підготовленість до школи (інтелектуальну, емоційно-соціальну тощо).

Діти з порушеннями опорно-рухового апарату. Порушення опорно-рухового апарату виникають внаслідок певного захворювання, яке призвело до порушення рухових функцій (наприклад, тяжкий церебральний параліч, розсіяний склероз, захворювання кісток), внаслідок травми спинного мозку або ампутації. Діти з порушеннями опорно-рухового апарату відчувають труднощі в пересуванні, користуються різноманітними допоміжними засобами: інвалідними візками, милицями, тростинками або «ходунками».

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) виникає в результаті порушення в тій частині мозку, яка відповідає за контроль і координацію м'язової діяльності. Це часто трапляється під час пологів через нестачу кисню або в перші кілька місяців життя дитини. Це не прогресуючий стан, який не може передаватися іншим людям.

Дитячий церебральний параліч характеризується нездатністю повністю контролювати координацію рухів і м'язову силу. Залежно від того, яка частина мозку уражена, може виникнути раптове напруження м'язів (спазми), мимовільні рухи та характерна «танцювальна» хода.

Діти з порушенням зору. Порушення зору можуть бути різного ступеня - від повної сліпоти, що зустрічається рідко (10%); часткова сліпота, коли людина не розрізняє колір і форму, але бачить світло, аж до незначного зниження зору. При певному навчанні, яке діти з вадами зору починають отримувати ще в дошкільному віці, вони можуть орієнтуватися і досить вільно і самостійно пересуватися. Існує багато інструментів і технологій, які допомагають людям з вадами зору бути незалежними: від простого диктофона і годинника, який «розмовляє», до міні-комп'ютера, який дозволяє орієнтуватися на місцевості.

Діти з порушеннями слуху. Статистика свідчить, що близько 10% людей мають різні порушення слуху. Серед причин погіршення слуху - родові травми, інфекційні захворювання, наслідки вживання деяких лікарських засобів і запальні процеси. Частковою компенсацією втрати слуху може стати слуховий апарат. Існують методики навчання глухих і слабочуючих дітей у звичайних умовах, які дозволяють їм розвивати спілкування і мовний слух, успішно навчатися в звичайних школах і отримувати вищу освіту в університетах. У школі та університеті необхідно враховувати особливості дитини з вадами слуху і забезпечити отримання повної інформації: звукова інформація обов'язково повинна дублюватися візуальною.

Діти з порушеннями мовлення. Порушення мови можуть бути різноманітними - слабкість голосу, афазія (втрата здатності використовувати слова і вирази як засіб вираження думок внаслідок різних уражень головного мозку), алалія (відсутність або обмеження мови у дітей внаслідок недорозвинення або пошкодження зони мови великих півкуль кори головного мозку), заїкання, невизначене мовлення та ін. Головне, набратися терпіння, спілкуючись з дитиною, у якої є ці проблеми.

Синдром Дауна – це порушення хромосомного коду, пов’язане з розладами у розвитку, коли у клітині з’являється 47 хромосома.

Дитина, народжена з синдромом Дауна, має характерну зовнішність - монголоїдне обличчя, трохи менший череп і іноді - непропорційно короткі кінцівки. Синдром Дауна означає, що дитина буде розвиватися повільніше своїх однолітків і пізніше пройде загальні етапи розвитку. У нього будуть труднощі з навчанням, але він зможе робити більшість того, що й інші діти: ходити, говорити, читати й писати. Різні люди з синдромом Дауна мають різні розумові здібності, поведінку та фізичний розвиток. Кожна людина є унікальною особистістю, як і будь-яка інша людина. Вони можуть набагато краще розвивати свої навички, якщо живуть вдома в атмосфері любові, якщо навчатимуться в програмі раннього догляду в дитинстві, отримують спеціальну освіту, медичну допомогу та відчують позитивне ставлення до навколишнього середовища. У цих умовах люди з синдромом Дауна порушують один із головних стереотипів – що кожен не здатний зрозуміти іншу людину і не може вчитися. Зараз в Україні існують організації, які допомагають батькам виховувати дітей із синдромом Дауна.

Аутизм зустрічається близько в 10-15 випадках на 10 000 новонароджених. Причини аутизму невідомі. В даний час вчені з’ясовують можливі причини - неврологічні розлади і біохімічний дисбаланс. Психологічні фактори не впливають на виникнення аутизму. Хлопчики хворіють на це захворювання частіше, ніж дівчатка. При аутизмі порушення розвитку значною мірою впливають на вербальну та невербальну комунікацію та соціальну взаємодію. Зазвичай яскраво проявляється у дітей до трьох років. Часто спостерігається здатність дитини спілкуватися, розуміти мову, грати та взаємодіяти з іншими людьми.

Діти з аутизмом сильно відрізняються за інтелектом, здібностями та поведінкою. Деякі з них не розмовляють, мова інших обмежена і часто містить повторювані фрази та монологи. При більш легких формах аутизму діти можуть говорити на деякі теми, але відчують труднощі з абстрактним мисленням. Діти з

аутизмом можуть мати нестандартну реакцію на сенсорну інформацію, наприклад: світло, певні продукти, гучний шум, тканини, речі.

Існують програми, спрямовані на вдосконалення поведінкових, соціальних, комунікативних і освітніх навичок дітей з аутизмом, розвиток побутових навичок. Поведінкові та комунікативні проблеми, ускладнені порушенням інтелекту, вимагають допомоги фахівців, які пройшли спеціальну підготовку з навчання дітей з аутизмом. Програма навчання має бути послідовною та передбачуваною. Діти з аутизмом краще навчаються і менше соромляться, коли інформація подається як вербально, так і візуально.

Діти з труднощами у навчанні. Така форма порушення має дещо прихований характер. Діти відчувають труднощі з концентрацією, запам'ятовуванням, пригадуванням і відтворенням інформації, але не з самим процесом мислення. Досить часто такі люди мають дуже високий рівень інтелекту. Розлади пам'яті зустрічаються досить часто і дуже різноманітні. Вони пов'язані з функціональними обмеженнями слуху, мовлення, уваги, навчальних навичок, організованості, сприйняття та інтеграції інформації, гнучкості мислення, координації тощо.

В результаті, можуть спостерігатися різні ознаки:

- проблеми зі сприйняттям тексту (дислексія: дитина не сприймає друкований текст і не здатна перетворити його на слова. 5-10% населення має дислексію);
- порушення в оволодінні письмом (дисграфія);
- труднощі в засвоєнні правил орфографії (дисорфографія);
- нездатність сприймати слухову (або зорову) інформацію;
- пряме, негнучке сприйняття.

Коли спостерігається, що дитина не сприймає інформацію в певній формі, потрібно запропонувати іншу (не вміє читати – пояснити словами; якщо не сприймає на слух – записати тощо).

Порушення уваги з гіперактивністю пов'язують з мозковою дисфункцією, яка спостерігається досить часто (5-10% усього населення).

Діти з порушенням психічної діяльності. Часто подібні розлади пов'язані з психічними захворюваннями і розладами центральної нервової системи. Мозок людини контролює сприйняття (зір, слух), пам'ять, мислення, мову, рівновагу, виникнення та прояв почуттів, дихання тощо. Будь-яка з цих функцій і їх синхронне функціонування можуть бути порушені психічним захворюванням. Сьогодні основна причина появи подібних розладів ще недостатньо вивчена, але відомо багато обставин, які провокують появу захворювання, покращують або погіршують перебіг психічних захворювань.

Ознаками психічних захворювань є:

- поява раптових змін у повсякденній поведінці (надлишок або недосип, апетит, неуважність, загальмованість або надмірне збудження, що раніше не було властиве людині);
- труднощі в мисленні та спілкуванні;
- манія, нав'язливий стан (нав'язливі й невиправдані спроби розпочати діяльність, яка не відповідає місцю й часу, домінування певної ідеї тощо);
- негативізм, у тому числі відмова від допомоги;
- зловживання алкоголем і наркотиками;
- затяжна депресія;
- ілюзії та галюцинації;
- нездатність справлятися з щоденними завданнями;
- різкі перепади настрою тощо.

Найпоширенішими психічними захворюваннями є маніакально-депресивний психоз і шизофренія.

Маніакально-депресивний психоз – періодичні зміни настрою (від сильного збудження та ейфорії до пасивності та депресії).

Шизофренія – загальна назва групи психозів, при яких стан характеризується ненормальним мисленням, поведінкою та емоціями.

Поведінка і ступінь психічного розладу таких людей можуть сильно відрізнятися в залежності від форми, характеру перебігу та індивідуальних особливостей особистості. Тому неможливо описати «типову поведінку шизофреніка», окреслити остаточний перелік симптомів. Важливо знати, що хронічна психічна хвороба завжди приходить хвилеподібно: загострення - це посилення або «напад» захворювання, а ремісія - сприятливий період, коли хвору дитину відрізняють лише незначні коливання в стані і якісь дивні дії, які відрізняються від здорової дитини.

Психічні розлади – це не те саме, що затримка розвитку. Люди з психічними розладами можуть відчувати емоційні розлади або збентеження, які ускладнюють їх життя. Вони можуть мати свій особливий погляд, який змінює світ.

Не варто думати, що люди з психічними розладами обов'язково потребують додаткової допомоги і специфічного ставлення до них.

Епілепсія – наслідок розладу центральної нервової системи, причини якого остаточно не з'ясовані. Епілепсія іноді є спадковою, а також може бути викликана травмою голови. Майже в кожній школі можуть бути діти з епілептичними нападами. Таке трапляється з однією дитиною зі ста. Вони з'являються в результаті порушення мозкової діяльності. Тіло дитини починає судомити, в цей момент вона виходить з-під контролю. Напади можуть статися в будь-який час доби. Під час епілептичного нападу, раптового і відносно короткочасного, можуть спостерігатися втрата свідомості, падіння і судоми, які проявляються в напрузі всіх м'язів, часто з закиданням голови і прикушуванням язика, потім, протягом Через 1-2 хвилини спостерігається тремтіння м'язів. Дитину потрібно покласти на горизонтальну поверхню, розстебнути комір сорочки, розстебнути пояс і стежити, щоб дитина не прикусила язика. Для цього між верхніми і нижніми зубами необхідно помістити щось тверде, наприклад, ручку, ложку тощо.

Судоми не обов'язково є наслідком епілепсії, але якщо вони трапляються час від часу, можна говорити про епілепсію.

Більшість дітей з епілепсією потребують лікування. Вихователі можуть допомогти, нагадавши їм, що пора прийняти таблетки. Також важливо пояснити школярам, що таке епілепсія, що вона не заразна і як поводитися при нападі.

Діти із гіперкінезами (спастикою). Гіперкінези – це мимовільні рухи тіла або кінцівок, характерні для людей з дитячим церебральним паралічем (ДЦП), а також можуть виникати у людей з ушкодженнями спинного мозку.

Серед специфічних особливостей, що спостерігаються при всіх порушеннях розвитку, можна виділити комплекс ознак, що визначають необхідність організації спеціальної психолого-педагогічної допомоги в розвитку та навчанні.

Цей набір характеристик називається особливими освітніми потребами. Незважаючи на те, що цей термін використовується вже давно, його зміст не розкритий і недостатньо зрозумілий. У спеціальній літературі існує педагогічне визначення: «Особливі освітні потреби - потреби в спеціальних (індивідуалізованих) умовах навчання, включаючи технічні засоби, зміст і спеціальні методи навчання, а також медичні, соціальні та інші послуги, безпосередньо пов'язані та необхідні для успішного навчання. Таке розуміння потреби відрізняється від класичного психологічного тим, що включає не тільки мотивацію до пізнавальної діяльності, а й можливість здійснення цієї діяльності, тобто можливість (і певною мірою умови) навчання.

Особливі освітні потреби – це потреби в умовах, необхідних для оптимальної реалізації наявних і потенційних здібностей (мовленнєвих, фізичних, емоційно-вольових, пізнавальних, соціальних тощо), які дитина з обмеженими можливостями може продемонструвати в процесі навчання.

Коли ми говоримо про інклюзивну освіту, тобто навчання дітей з особливими освітніми потребами, ми говоримо про зміну базових принципів навчання, які повинні передусім враховувати особливі освітні потреби.

Нині для визначення особливих освітніх потреб проводиться комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини – це процес збору та інтерпретації кількісної та якісної інформації про особливості розвитку дитини з метою визначення її спеціальних освітніх потреб, у тому числі коефіцієнта інтелекту, розробка рекомендацій щодо освітньої програми, організації освітнього середовища, особливостей організації психолого-педагогічної, корекційно-розвиткової служби відповідно до потенційних можливостей дитини. Фахівці проводять комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини [20, с. 16].

Основними завданнями комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини є:

- визначення особливих освітніх потреб;
- визначення особливостей розвитку дитини, її сильних і слабких сторін;
- розроблення рекомендацій щодо організації надання психолого-педагогічних, корекційних послуг та послуг з розвитку дитини, а також рекомендацій щодо освітньої програми дитини, особливостей організації освітнього середовища, необхідності індивідуальної програми розвитку;
- розробка рекомендацій щодо організації освітнього процесу дитини для адміністрації закладу освіти, педагогічного колективу, батьків або законних представників дитини.

Категорія дітей з особливими освітніми потребами різноманітна – це діти з інтелектуальною недостатністю, затримкою розумового розвитку, тяжкими порушеннями мовлення, глухі та слабочуючі, сліпі та слабозорі, з порушеннями опорно-рухового апарату, з вираженими порушеннями емоційно-вольової сфери. , з іншими порушеннями досліджували такі відомі вчені, як Т. Власова, В. Лапшин, В. Липа, А. Маллер, Г. Мерсіянова, В. Синьов, Т. Скрипник, В. Засенко, С. Кульбіда, В. Кобильченко, Л. Вавіна та ін. науковці, розкриваючи особливості розвитку кожної категорії дітей.

За результатами комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини освітні потреби можна поділити на чотири групи:

I група – освітні потреби, пов'язані зі спеціальною організацією освітнього процесу;

II група – освітні потреби, пов'язані з адаптацією змісту основної загальноосвітньої програми;

III група - освітні потреби, пов'язані з адаптацією методів подання навчального матеріалу;

4 група - освітні потреби, пов'язані з подоланням труднощів розвитку, соціалізації та адаптації [20, с. 18].

Не всі діти з обмеженими можливостями мають особливі освітні потреби. Наприклад, дитина з вадю серця або фізично слабка дитина може добре вчитися і справлятися із завданнями нарівні з однолітками. Інклюзивна освіта необхідна насамперед дітям з особливими освітніми потребами, які не можуть засвоїти навчальну програму на початковому рівні без організації відповідного супроводу та виявлення їхніх особливих потреб.

1.3. Особливості організації інклюзивної освіти в ЗДО: досвід зарубіжних країн

Організація сучасної інклюзивної дошкільної освіти забезпечує повноцінне входження дитини з особливими потребами в загальний освітній простір, що відповідає її потребам і можливостям. Залежно від індивідуальних потреб дитини, рівня включення дитини в освітній процес можна умовно виділити такі види включення в освітній процес спеціальної освіти:

1) епізодичний - дошкільник включається в групу однолітків тільки на свята, ненадовго під час ігор або на прогулянці;

2) часткова – передбачає включення дитини в режим півдня або неповного тижня, наприклад, коли дошкільник перебуває в групі однолітків, безпосередньо засвоює навчальний матеріал під час індивідуальної роботи, але бере участь у заняттях з наочної діяльності, фізичної культури, музики тощо разом з іншими;

3) повний – полягає у відвідуванні дитини з особливими освітніми потребами у віковій групі протягом цілого дня самостійно або із супроводжуючим. Тобто такий дошкільник відвідує всі заняття з дітьми з нормотиповим рівнем розвитку, при цьому добираються завдання різного рівня складності, додаткові ігри та вправи [35, с. 132].

Метою інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти є підготовка дитини до вступу до закладу загальної середньої освіти (початкової школи) з максимально компенсованими первинними й вторинними недоліками, достатнім рівнем загальної та психологічної підготовки до навчання, бажанням вчитися, здатністю до навчання, виявляти та підтримувати соціальне спілкування з однолітками та дорослими.

Для досягнення зазначеної мети визначено завдання інклюзивної дошкільної освіти (рис. 1.1.), зокрема:

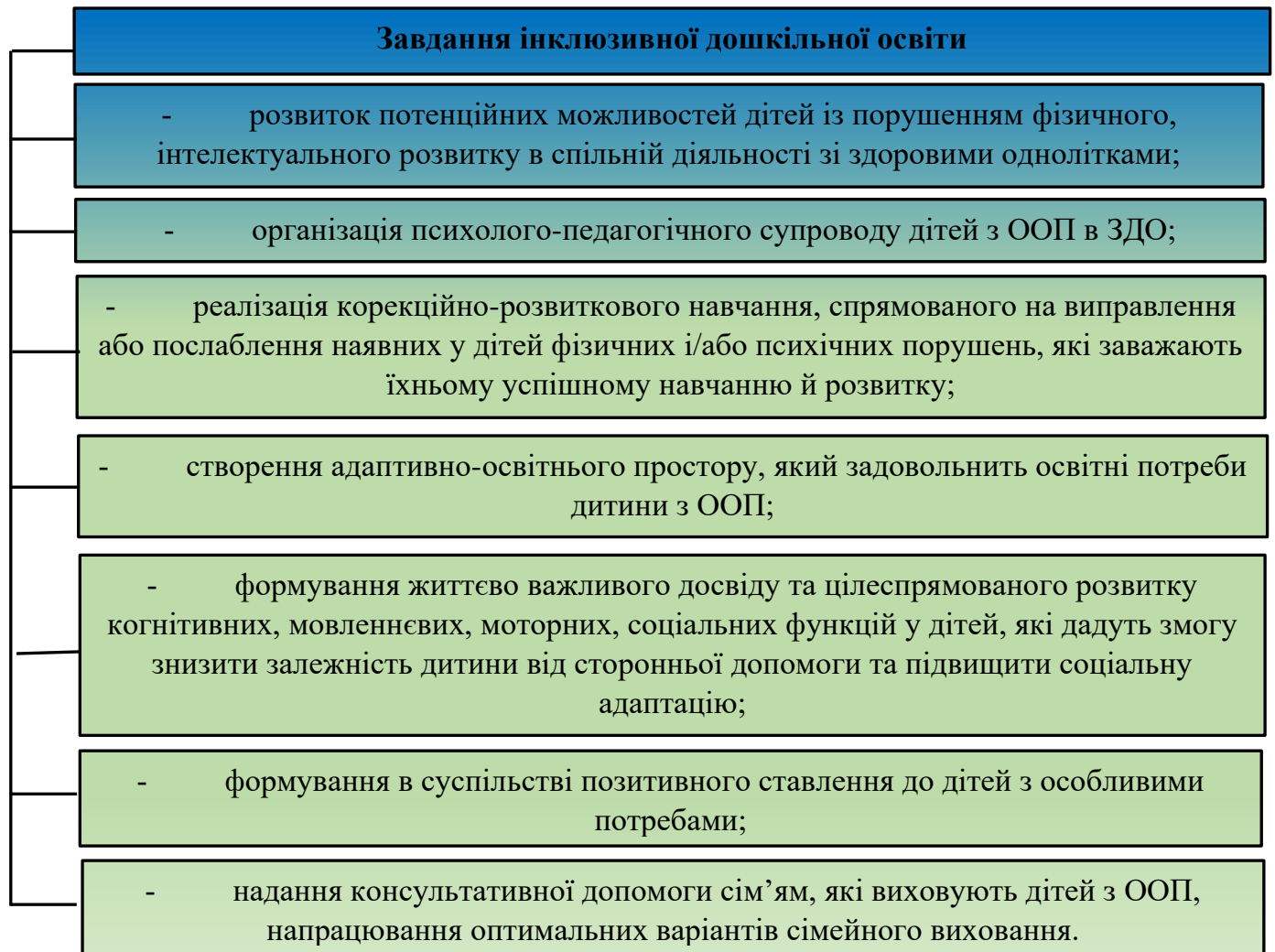

Рис. 1.1. Основні завдання інклюзивної освіти в ЗДО

Головні принципи інклюзивного навчання:

- перебування дітей з певними порушеннями у масовій дошкільній групі, оволодіння нею знаннями, уміннями та навичками на рівні зі здоровими однолітками;
- соціальний, медико-педагогічний супровід дітей;
- забезпечення належних умов навчання, корекційної освіти – компенсаційної роботи, матеріального забезпечення – технічного, персонального, фінансового тощо [26].

ЗДО це заклад, який забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, а зокрема (рис 1.2.):

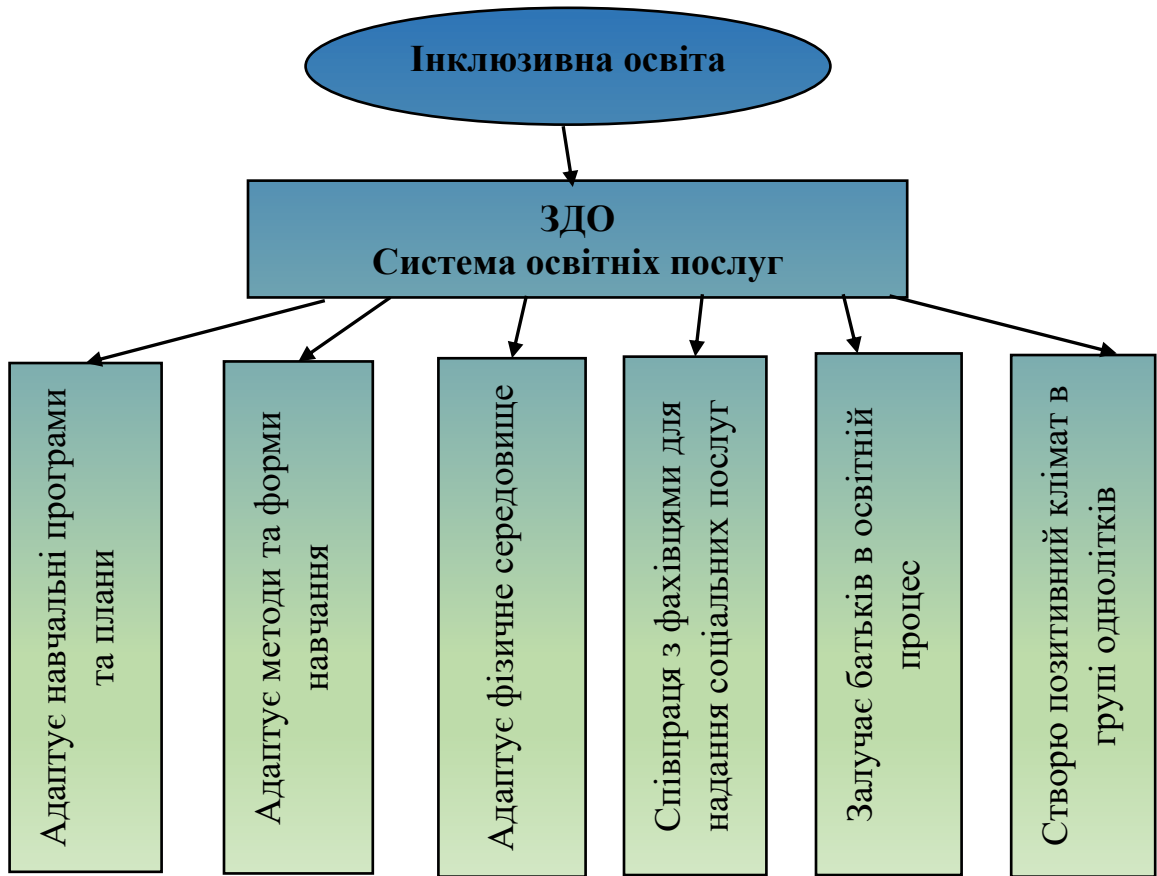

Рис.1.2. Система освітніх послуг ЗДО

Джерело: побудовано на основі [26]

Такі умови сприяють тому, що діти мають рівний доступ до освіти, в тому числі діти з ООП, які входять до складу масової дошкільної групи. Водночас усі діти в таких умовах краще оволодівають соціальними навичками, адаптуються до навколишнього середовища, почуваються більш самостійними та більш потрібними в суспільстві.

Інклюзивна освіта має ряд переваг. Завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками покращується мовний, соціальний, моторний, емоційний розвиток дитини [26].

Взірцем для дітей з особливими освітніми потребами є однолітки. Набуття нових умінь і навичок відбувається функціонально.

Навчання ведеться з акцентом на здібності та інтереси дітей.

Діти мають можливість налагодити дружбу з однолітками.

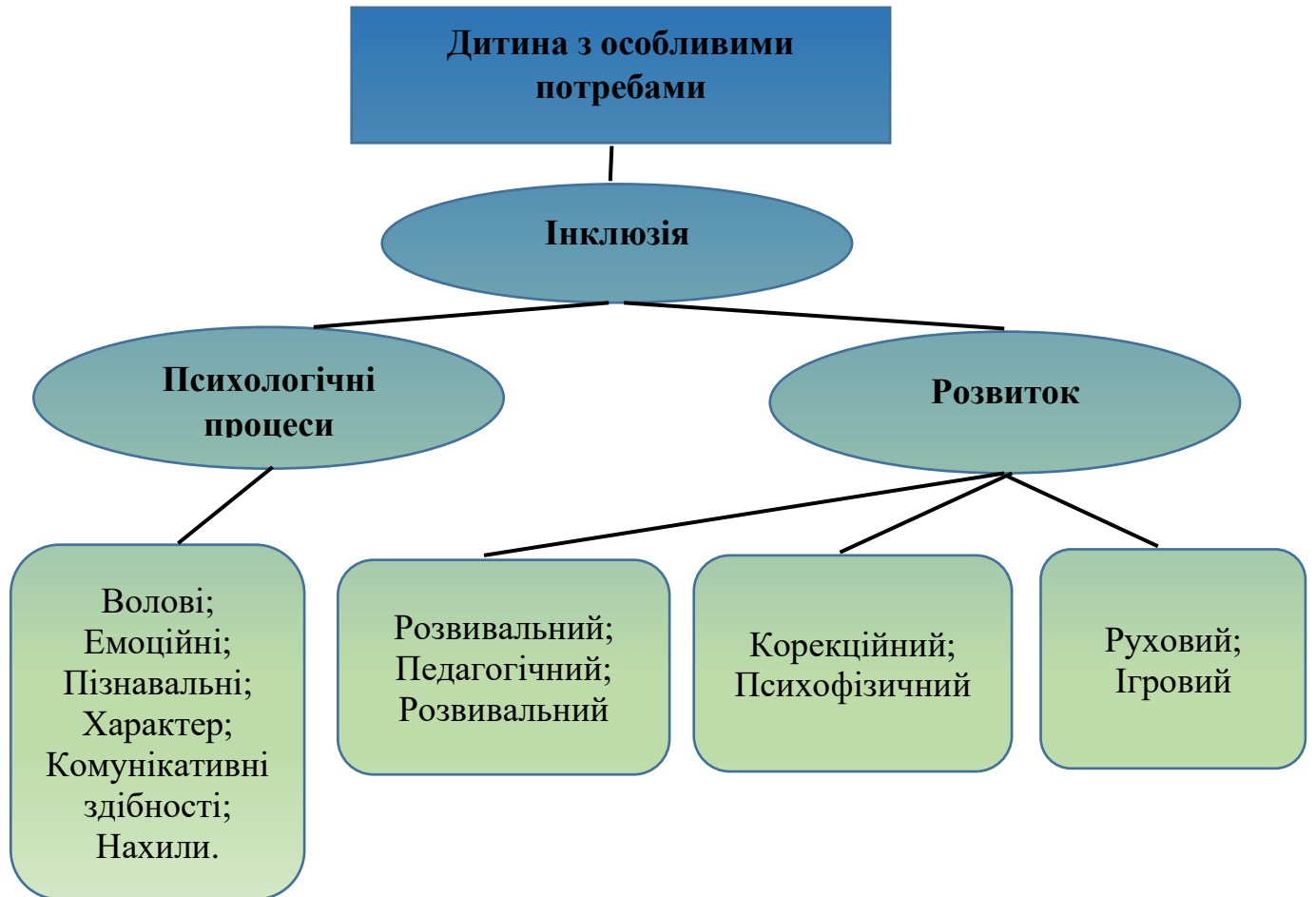

Рис.1.3. Значення інклюзивної освіти для дитини з особливими потребами

Джерело: побудовано на основі [26]

Однією з умов ефективності інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти є злагодженість впливів усієї групи спеціалістів, які супроводжують дітей з обмеженими можливостями, злагодженість їх роботи та компетентність. Директор або вихователь-методист аналізує кваліфікацію спеціалістів, повноту середовища для розвитку дисципліни, освітні програми та технології, за якими працює заклад, з метою дотримання умов реалізації інклюзивного навчання. цілі; обговорює з педагогічним колективом основні цілі, цінності та принципи інклюзії, перспективні та поточні плани дій колективу, формує групу психолого-педагогічного супроводу, визначає відповідального за координацію розробки індивідуальної програми розвитку (далі –

ППР); працює ряд спеціалістів для надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиваючих послуг дітям з особливими освітніми потребами [47].

Основними ознаками інклюзивного середовища є (рис.1.4.):

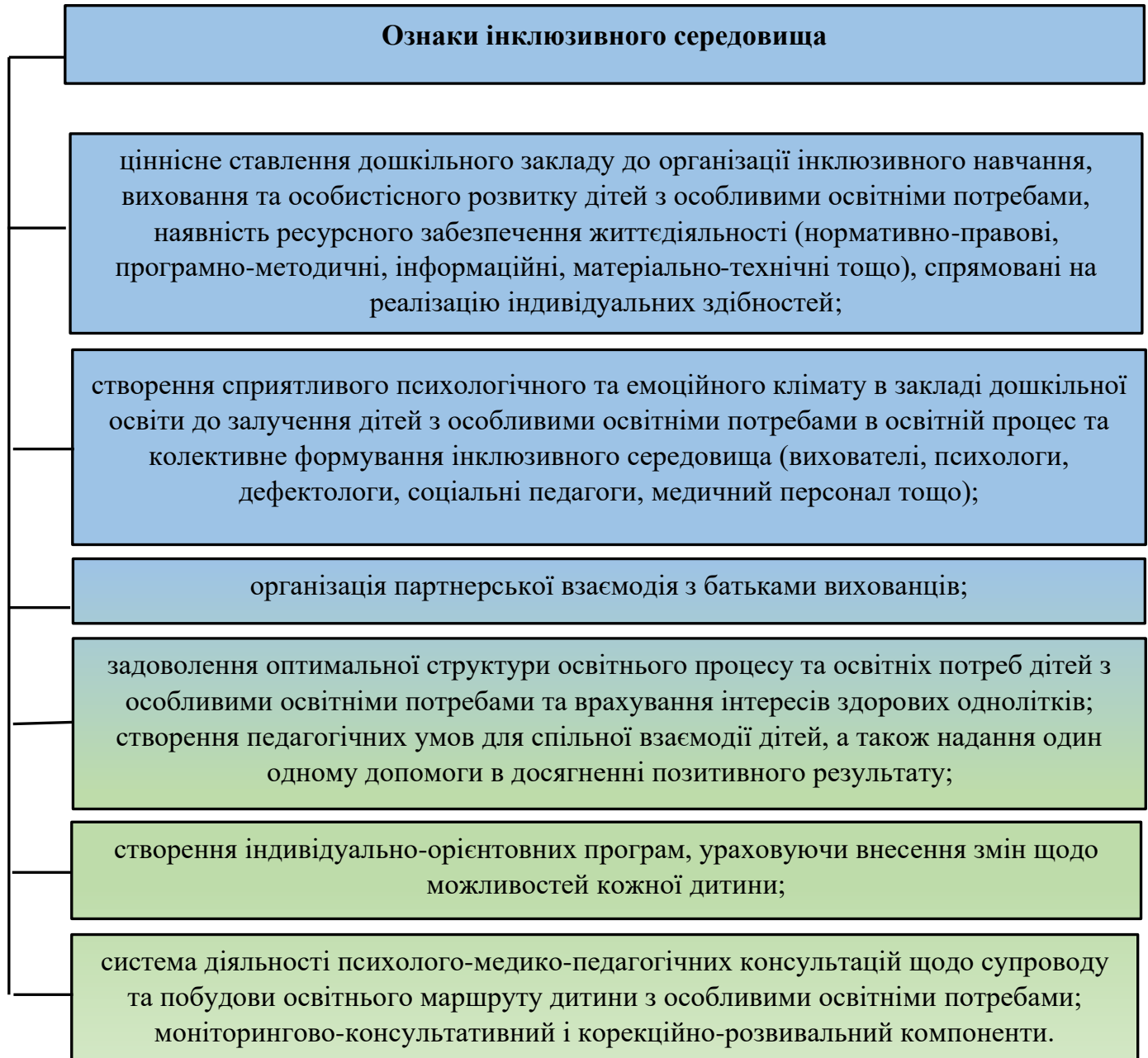

Рис.1.4. Ознаки інклюзивного середовища

Джерело: побудовано на основі [45, с. 46].

Вихователі розробляють заходи щодо адаптації дітей групи до приходу дітей з ООП; складають програму та розпорядок дня, навчальний проект, що враховує особливості дитини та планує зміни в освітньому середовищі.

Багато залежить і від комплексного підходу всіх учасників групи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами. Згідно з визначенням, наведеним у Положенні про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти [53], психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації навчально-виховного процесу та розвитку дитини, що включає надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиваючих послуг.

Серед завдань, які стоять перед групою супроводу, – психолого-педагогічна діагностика на етапах створення, впровадження та моніторингу ІПР дитини з ООП, визначення психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг, які можуть надаватися в рамках освітнього закладу установа на підставі укладення ІРЦ та надання цих послуг; методичний та психологічний супровід педагогічного колективу закладу освіти щодо організації інклюзивного навчання; створення та моніторинг умов адаптації до інклюзії дитини з ООП, а також успішності дитини, складання ІПР.

Відповідно до висновку та рекомендацій ІРЦ група супроводу з обов'язковим залученням батьків або інших законних представників дитини розробляє ІПР дитини, яка складається протягом трьох місяців та затверджується директором ЗДО. Однак варто зазначити, що цей графік потрібно переглядати щомісяця, щоб коригувати та доповнювати його. Для дітей з вадами розумового розвитку складається індивідуальний навчальний план на три місяці з подальшим його продовженням протягом навчального року.

Розробка ІПР – це командна робота, яка передбачає етапи розробки завдань і змісту програми, мультидисциплінарне вивчення можливостей дитини, визначення її потреб, визначення необхідних адаптацій і, за необхідності, модифікацію програми відповідно до можливостей та з урахуванням потреб дитини.

При розробці ІПР дитини з ООП важливо проаналізувати відповідність програмових вимог і методів, що використовуються на занятті, реальним і потенційним можливостям дитини з ООП з урахуванням оцінки динаміки її розвитку, що підтверджується інформацією про наявні досягнення (малюнки, різнопланові поробки, результати спостережень педагогів тощо), а запорукою успіху супроводу є правильне та грамотне прописування справжніх цілей зв'язку з дитиною.

Якісно розроблена ІПР дитини допоможе педагогу максимально ефективно реалізувати зміст програми, захистить фахівця від монотонності в роботі та можливих упущень, допоможе раціонально використовувати робочий час та забезпечить успішну соціалізацію дітей з особливими потребами.

Крім роботи з дитиною з ООП потребами, слід планувати психолого-педагогічний супровід її батьків або осіб, які їх замінюють, педагогів, інших учасників освітнього процесу. У цьому випадку також враховується необхідність роботи з дитиною окремих спеціалістів (психолога, логопеда, вихователя-дефектолога тощо).

Залучення батьків до складання програми забезпечить їх інформованість про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та вирішить низку суперечливих питань, які можуть виникнути між батьками та педагогами в освітньому процесі. Ознайомившись з ІПР, батьки повинні зрозуміти: навіщо їхній дитині складання ІПР; яка надаватиме спеціальні освітні та додаткові послуги; тривалість цих послуг і графік курсів з додатковими спеціалістами; методи оцінки та періодичність; періодичність перевірки ІПР та надання інформації про хід її проведення. Батьки не тільки беруть участь у розробці ІПР, а й підписують свою згоду на його впровадження. Тому необхідно докласти зусиль, щоб вони були присутні на зустрічі, а також ретельно документувати вжиті для цього дії.

Якщо педагогічний колектив зобов'язаний проводити заняття без батьків дитини з особливими потребами, необхідно письмово зафіксувати, які заходи вжито для забезпечення їх присутності.

Характеристикою навчально-виховного процесу інклюзивної групи є його індивідуалізація та диференціація. Навчально-виховний процес здійснюється в інклюзивних групах відповідно до Базового компонента дошкільної освіти за затвердженими навчально-методичними програмами та посібниками в порядку, встановленому МОН, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності дітей з ООП, у тому числі з обмеженими можливостями. У процесі реалізації освітніх програм необхідно пам'ятати, що організація групової діяльності може модифікуватися залежно від динаміки ситуації в групі – несподіваних змін у середовищі та/або особливих потреб дитини з ООП.

Зміст інклюзивної освіти в ЗДО реалізується в різноманітних формах діяльності, що сприяють різнобічному розвитку дітей із ООП у середовищі однолітків з розвитком механізмів соціалізації. До оптимальних форм організації інклюзивного навчання в ЗДО варто віднести:

Індивідуальні заняття з фахівцями – психологом, дефектологом, логопедом, реабілітологом – проводяться відповідно до індивідуальної траєкторії навчання. Індивідуальні заняття спрямовані на розвиток і підтримку функціональних навичок дитини відповідно до її можливостей; ґрунтується на оцінці досягнень дитини та на визначенні найближчої зони її розвитку. Діагностика, визначення завдань розвитку та корекція здійснюється групою підтримки, а кожне заняття будується з урахуванням дій усіх спеціалістів, які працюють з дитиною. Кожен спеціаліст знайомиться зі змістом роботи всіх інших вихователів. Батькам надається детальний опис того, що дитина робила і наскільки успішно, а також рекомендації щодо відпрацювання навичок і включення їх у ігрову та побутову діяльність.

Вільні та спрямовані ігри в спеціально облаштованих кімнатах, під час прогулянок.

Спільна діяльність з іншими дітьми в мікрогрупах. Педагоги сприяють взаємодії дітей у мікрогрупах шляхом організації ігрової, проектної, дослідницької, художньо-творчої діяльності. Для цього можна використовувати додаткові розвиваючі

програми. Діти, вирішуючи загальні завдання в мікрогрупах, навчаються спілкуватися і взаємодіяти один з одним. Вони навчаються вмінню координувати свої дії, знаходити спільні рішення та вирішувати конфлікти. Спостерігаючи за відмінностями в інтересах, уміннях і навичках, діти навчаються враховувати їх у спілкуванні з дорослим.

Фронтальні форми організації діяльності дітей організуються з метою вирішення як пізнавальних, так і соціальних завдань. Фронтальні форми можуть виникати по-різному. Для організації інклюзивного процесу найбільше підходить заняття у формі кола з проведенням відкритої бесіди – спеціально організоване заняття, де діти та дорослі грають разом в особливій атмосфері – спокійній, довірчій.

Дитячо-батьківські групи. Це комплексні заняття для дітей та батьків, які включають ігри, творчі заняття та музичні заняття. Керують групами спеціалісти: психолог, музичний керівник та інструктор з фізкультури.

Основними факторами взаємодії спеціалістів з батьками є позитивне ставлення до всіх дітей, демонстрація конструктивних форм поведінки, позитивне підкріплення ефективної взаємодії та інформаційна підтримка батьків. Важливо й те, що батьки залучаються до ігор, вправ, співів, ліплення, якими насичені заняття – і цим, з одного боку, допомагають дітям залучитися, з іншого – самі отримують емоційний настрій. полегшення. , відпочити та отримати новий досвід спілкування з дитиною. Після занять батьки можуть задати вчителям запитання, обговорити свої хвилювання та отримати інформаційну та психологічну підтримку. Присутність на заняття дітей з ООП дають їм можливість наслідувати своїх однолітків і вчитися у них, а вони, в свою чергу, звикають перебувати в одному середовищі з «особливими» дітьми, отримують позитивний досвід спілкування з ними.

Важливою складовою інклюзивного процесу є відпустки, поїздки, змагання. Вони створюють позитивний емоційний настрій, згуртовують дітей і дорослих, є важливим ритуалом групи і всього ЗДО. Під час підготовки цих заходів панує творча

атмосфера. Їх можуть приготувати дорослі – тоді це буде сюрпризом для дітей, що теж впливає на створення позитивної атмосфери.

Спеціально організоване середовище планується і будується спільно педагогами, спеціалістами та вихователями за участю батьків у процесі спостереження за потребами, особливостями розвитку, самостійними діями та інтересами дітей. Там, де фахівці відзначають труднощі та перешкоди, що виникають під час засвоєння дитиною навколишнього світу, вони пропонують дитині шляхи їх подолання. Середовище також будується відповідно до зони найближчого розвитку дитини, що вимагає від дорослих можливості стежити за розвитком дитини.

Західноєвропейська система загальної середньої освіти, незважаючи на різноманіття типів і різновидів навчальних закладів, особливо дошкільників з особливими потребами, є ключовими елементами сучасної європейської моделі соціальної організації, привабливою для країн, які позбулися тоталітарних режимів, а поки що й для України, з оглядом завдань і перспектив вирішення назрілих педагогічних і соціальних проблем [21].

У передових країнах Західної Європи з 70-х років 20 століття тривали зміни в системі спеціальної освіти. Зокрема, інтегроване та інклюзивне навчання дітей з вадами розвитку визначено основною формою навчання людей з обмеженими можливостями.

Серед європейських країн чільне місце в реалізації ідей інтегрованої та інклюзивної освіти посідає *Італія*, яка однією з перших визнала інтегровану та інклюзивну освіту найбільш сприятливою формою навчання дітей з обмеженими можливостями [21].

За словами П. Торторі, директора Національного науково-дослідного відділу в галузі освітніх інновацій Італії, «Італія стала лабораторією для всього світу, оскільки латинська культура орієнтована на визнання автономії та гідності кожної людини». Реформа освіти в країні, яка була проведена в 1972 році, була ініційована громадським рухом «Демократична психіатрія». Метою цього громадського об'єднання були

прогресивні зміни в психіатричних закладах, ліквідація сегрегації та ізоляція людей з психічними розладами, які потрапили в ізольовані заклади. Учасники цього руху вважали, що причиною виникнення психічних розладів у багатьох випадках є суспільство і школа, зокрема, спеціальні навчальні заклади. Тому варто ініціювати зміни і, насамперед, запровадити реформу школи, яка дозволить людям із психофізичними особливостями почуватися повноцінними членами суспільства.

У 1971 р. під тиском громадськості в Італії був прийнятий новий «Закон про освіту», який законодавчо закріплював право батьків на вибір закладу освіти, визначав статус масових шкіл, де навчаються всі діти з проблемами розвитку, передбачав державну підтримку виховання дітей з розвитком психофізичних особливостей [21].

В оновленому «Законі про освіту» 1992 року в розділі про освіту дітей з особливими потребами серед пріоритетів опрацьовується взаємодія шкіл із закладами різного підпорядкування з метою надання всебічної допомоги школярам з особливими освітніми особливостями. визначено потреби у фахівцях різних галузей, які повинні працювати разом і в тісному зв'язку; залучення батьків до процесу навчання дітей з особливими потребами тощо.

Нині в країні понад 90% дітей з особливостями психофізичного розвитку навчаються у загальноосвітніх закладах. В управліннях освіти провінцій країни працюють консультаційні служби, до складу яких входять спеціалісти різних галузей, адміністратори шкіл, працівники відділів освіти, представники громадських організацій, а при необхідності залучаються спеціалісти медичної служби [21].

У *Бельгії* є цікавий досвід навчання дітей з вадами психофізичного розвитку. У цій країні правовою основою навчання людей з обмеженими можливостями є «Закон про спеціальну освіту», прийнятий у 1970 році. Суттєві зміни були внесені до нього Постановою Уряду від 28 липня 1978 року. Закон визначає основні положення для отримання освіти для людей з обмеженими можливостями інвалідності у світлі загальної реформи системи освіти, включаючи право батьків на вибір закладу освіти

для своєї дитини. Як зазначають бельгійські дефектологи W.Weiss та W.Werdajk, шляхи здобуття освіти людьми з обмеженими можливостями були визначені в Бельгії вже давно. Ще в 1960 році «Закон про освіту» визначив необхідність створення служб психолого-медико-соціального супроводу для вирішення проблем вибору освітнього шляху дітей з особливостями психофізичного розвитку. Саме ці послуги визначають подальше перебування дитини у спеціальних закладах, де здобувають освіту 4% усіх дітей шкільного віку.

Бельгійський «Закон про спеціальну освіту» законодавчо закріпив усунення бар'єрів між спеціальною та загальною системами освіти, передбачивши експериментально перевірені моделі спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами з однолітками.

Закон передбачає безкоштовне обов'язкове навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку (від 6 до 18 років) протягом 12 років, хоча за певних обставин воно може бути продовжено; географічна доступність і наявність усіх типів спеціальних шкіл у кожному районі країни [21].

При наданні дитині з вадами розвитку можливості інтегрованого навчання між усіма учасниками цього процесу укладається договір та розробляється індивідуальний навчальний план. Цей план складається з детального опису особливостей і потреб дитини, а також визначення додаткової допомоги, яку вона повинна отримати (зокрема, хто її надаватиме, як часто і де саме).

Корисним видається досвід ще однієї європейської держави – *Австрії*. У цій країні діяла добре налагоджена система спеціальної освіти, яка включала спеціальні школи для дітей з вадами зору та слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуальною недостатністю, емоційно-вольовими розладами та комплексними порушеннями розвитку. Як зазначає відомий австрійський вчений у цій галузі Х. Волкер, з кінця 1940-х до початку 1980-х років ця система дедалі більше диференціюється та сегрегуюється [21].

Міністерство освіти Австрії підтримало цю ідею, виділило кошти та створило робочу групу для проведення цих експериментальних досліджень. До цієї групи увійшли науковці, які працювали у сфері загальної та спеціальної освіти, адміністратори та вихователі масових та спеціальних шкіл, спеціалісти служб для дітей з вадами розвитку, представники громадських батьківських організацій.

Чотири моделі інтегрованого навчання:

1. Інтегровані заняття. У класі було 20 учнів, четверо з яких мали особливі освітні потреби. Навчання проводили два вихователі, один з яких був вихователем спеціальної школи. Для дітей з вадами розвитку була розроблена індивідуальна освітня програма, яка передбачала надання психолого-педагогічної допомоги.

2. Класи взаємодії. Учні спеціальної школи та їхні однолітки масової школи повинні брати участь у спільних заходах, спілкуватися під час позакласних заходів, але весь навчальний час проводити окремо.

3. Малокомплектні класи передбачали наявність у масовій школі спеціального класу з кількістю учнів від 6 до 11 осіб. Здебільшого ці класи склалися з учнів із затримкою розвитку пізнавальних процесів. Навчання таких учнів здійснювалося за програмою 4-річної масової початкової школи, але тривалість навчання було збільшено до 6 років.

4. Регулярні курси, де учні з особливими освітніми потребами, їхні батьки та вихователі отримують допомогу від спеціально навчених шкільних консультантів.

У 1991 році Австрійський центр експериментальної освіти та розвитку школи провів оцінку всіх чотирьох експериментальних моделей. На думку експертів, найефективнішою моделлю стали інтегровані курси [21].

В системі освіти Австрії діють центри спеціальної освіти, які відповідають за навчання дітей з особливими потребами в звичайних загальноосвітніх навчальних закладах і координують роботу всіх спеціалістів, залучених до цього процесу.

Сполучене Королівство Нідерландів також зазнало радикальних реформ. З-поміж інших країн Європи цю країну вирізняє особливість розвитку системи

спеціальної освіти. Його прогрес характеризується логікою побудови та відсутністю неперевіраних варіантів навчання.

Наприкінці 1940-х рр. у Нідерландах значно збільшилася кількість спеціальних закладів, кількість дітей у системі спеціальної освіти, збільшилися типи спеціальних шкіл. Дані відомого голландського дефектолога К. Raijswaik свідчать, що в 1948 р. існувало 7 типів спеціальних типів спеціальних шкіл; у 1997 році їх кількість подвоїлася. Кількість учнів, які потребували додаткових освітніх послуг та мали особливі освітні потреби за період 1948-1997 рр. зроста в 5 разів (з 24 тис. у 1948 р. до 120 тис. у 1997 р.). Серед них відзначено велику групу дітей, які не мали суттєвих відхилень у розвитку і за умови надання відповідної допомоги могли б отримати освіту в загальноосвітніх навчальних закладах [21].

Дослідження голландських вчених показують, що до 60-х років 20 ст. освітня політика країни була спрямована на підтримку дітей з особливостями психофізичного розвитку лише в спеціальних школах. Ця однобічна орієнтація сприяла поділу системи освіти на загальноосвітні школи з відсутністю належної підтримки дітей з вадами розвитку, з одного боку, та спеціальні школи для цих дітей, з іншого. Вчені відзначають, що такий поділ призвів до появи низки проблем.

У 1991 році уряд Нідерландів схвалив освітній проект «Внутрішня підтримка» щодо створення та функціонування відповідних шкільних служб. Цей проект був спрямований на вирішення проблем дітей з вадами розвитку, які навчаються у загальноосвітніх навчальних закладах. Він зазначив, що в школі має бути чітко визначено, які діти потребують психолого-педагогічної підтримки, як вона здійснюватиметься, хто відповідатиме за її проведення, як залучатимуться батьки, як плануватиметься та проводитиметься корекційна робота, як навчальні досягнення оцінювання учнів, визначення рівня їх життєвих навичок тощо. Досвід перших чотирьох років роботи засвідчив, що 93% вихователів загальноосвітніх шкіл підтримали роботу внутрішньої служби підтримки та вказали на необхідність запровадження посади корекційної роботи. координатор.

Закон «Крок за кроком до школи» 1994 року, який засвідчує, що всі звичайні та спеціальні школи для дітей з легкою розумовою відсталістю та вадами навчання повинні співпрацювати для надання якісної освіти учням з особливими освітніми потребами. Прийнятий закон передбачав покращення умов навчання учнів з вадами розвитку в загальноосвітніх навчальних закладах на основі внесення змін у систему фінансування їх навчання [21].

В даний час в системі спеціальної освіти в Нідерландах існують спеціальні заклади для дітей з важкими порушеннями мови, зору, слуху, опорно-рухового апарату, хронічними захворюваннями, легкою і важкою розумовою відсталістю, розладами поведінки, проблемами навчання і комплексними дефектами. 70% від загальної кількості школярів системи спеціальної освіти становлять діти із затримкою психічного розвитку та труднощами у навчанні.

Нідерландська система освіти зазнала фундаментальної реформи, яка дозволила паралельно і повноцінно працювати в одній системі різними типами навчальних закладів (спеціальними і загальноосвітніми).

Шведська модель інклюзивної освіти. Заслуговує на увагу досвід інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку у Швеції. Так, зокрема, у цій країні з демократичною системою, яка ратифікувала всі міжнародні угоди про освіту для людей з обмеженими можливостями, у 1980 році Міністерство освіти затвердило нормативно-правовий документ під назвою Навчальний план, який визначив стратегічний напрямок освітньої політики держави.

З 1995 р. в країні функціонують лише чотири типи спеціальних шкіл для дітей з помірною розумовою відсталістю, легкою розумовою відсталістю, труднощами в навчанні та комплексними вадами. Сучасні тенденції шведської освіти ставлять курс на повне скасування спеціальних шкіл і створення ресурсних центрів. [21].

Шведське агентство спеціальної освіти при Міністерстві освіти країни відповідає за підтримку сімей дітей з вадами розвитку та навчальних закладів, у яких вони навчаються. Консультанти цього агентства займаються дітьми з особливими

освітніми потребами, допомагаючи муніципальній владі створити всі умови для навчання таких школярів, враховуючи курси підвищення кваліфікації вчителів та асистентів, батьків та всіх спеціалістів, які беруть участь у цьому процесі.

Варто відмітити, що подібне реформування освітньої галузі відбулося в *Німеччині*, де на початку 1970-х років завдяки діяльності головної громадської організації «Життєва допомога» Міністерство освіти, культури та культури прийняло нормативні акти, які засвідчували що кожна дитина з обмеженими можливостями має право вибору навчального закладу, їй необхідно надавати психолого-педагогічну підтримку, бути залученою до педагогічного процесу незалежно від ступеня складності захворювання.

«Рекомендації з організації спеціального навчання», прийняті в 1972 році, стали основоположним просвітницьким документом з організації спільного навчання дітей з порушеннями розвитку та їх здорових однолітків для всіх регіонів країни. Цей документ дозволив розвивати «кооперативні форми» організації освітньої діяльності загальноосвітньої та спеціальної школи, які передбачають спільне проведення масових заходів, навчальних курсів, відвідування учнями з особливими потребами загальноосвітніх навчальних закладів, а також забезпечення послуг корекції та їх реабілітації в спеціалізованому закладі тощо.

Окрім центрів, учням з особливими потребами підтримують служби, які діють поза школами та фінансуються органами місцевого самоврядування: медико-соціальні служби, ресурсні центри, реабілітаційні заклади тощо. Зараз паралельно із системою спеціальних навчальних закладів, де перебувають діти з комплексними вадами розвитку, у Німеччині функціонують заклади інклюзивної освіти.

В європейських країнах функціонують спеціальні заклади, які надають допомогу дітям з обмеженими можливостями здоров'я, але це не сегреговані центри. «Кордони» між спеціальною та загальною освітою є прозорими, оскільки демократичні країни пропагують цінності громадянського суспільства, заснованого на ідеях рівності, толерантності та інклюзії.

За останнє десятиліття **Фінляндія** продемонструвала одну з найефективніших моделей інноваційної системи освіти, де поряд із обов'язковою освітою, безкоштовною освітою та рівністю однією з головних цінностей є інклюзія.

Інклюзивна освіта розвивається у Фінляндії вже більше 20 років і супроводжується серйозними науковими дослідженнями в педагогічній науці. Під інклюзивною освітою розуміють процес безперервного розвитку та вдосконалення загальної освіти, яка має бути доступною для всіх дітей без винятку, включаючи мігрантів, дітей з віддалених районів, національних меншин та осіб з обмеженими можливостями [27, с.37].

Країна є учасником Конвенції ЮНЕСКО проти дискримінації в освіті. Фінляндія підписала Саламанкську декларацію та Конвенцію про права людей з інвалідністю. Інклюзивна освіта закріплена на законодавчому рівні. Закон відображає доступність освіти для людей з особливими освітніми потребами (ООП), що передбачає створення диференційованого навчального середовища залежно від характеру захворювання [15].

Головна особливість, яку можна виділити в інклюзивній освіті у Фінляндії, полягає в тому, що сфера спеціальної педагогіки нерозривно пов'язана з освітою в цілому. У міжнародній педагогічній теорії та практиці поняття «спеціальна педагогіка» вживається як загальнозрозумілий термін, оскільки воно узгоджується з сучасними гуманістичними орієнтирами світової системи освіти: справедливістю, толерантністю та відсутністю людського приниження. Фінське визначення спеціальної педагогіки означає наступне: спеціальна освіта - це навчання, призначене для задоволення особистих потреб дитини-інваліда, тобто це навчання, розроблене з урахуванням потреб конкретної дитини [34].

Можемо узагальнити, що на сьогодні при впровадженні інклюзивної освіти в Україні необхідно враховувати реальний досвід зарубіжних країн, зокрема систему підготовки вихователів та вчителів для інклюзивної освіти у Фінляндії, використання

фінськими вчителями різноманітних форм спільного навчання. . навчально-педагогічний супровід дітей з ООП.

Висновок до першого розділу

Навчання дітей з особливими потребами повинно передбачати залучення їх до загальної діяльності разом з іншими дітьми, починаючи з дошкільного віку.

Для організації інклюзивного навчання необхідна: наявність висококваліфікованих кадрів, які володіють сучасними методиками та технологіями навчання (спеціалісти, психологи, реабілітологи, соціальні працівники тощо); невелика кількість дітей у групах, що дасть можливість реалізувати індивідуальний підхід до кожної дитини; наявність досвіду соціалізації та адаптації дітей, які потребують корекції розвитку в соціумі.

Враховуючи те, що дитина з особливими потребами має право отримати можливість вільного вибору закладу освіти, кожен педагог повинен володіти певним рівнем інклюзивної компетентності, що забезпечується психолого-педагогічним супроводом, необхідним для його діяльності.

Аналіз чинного законодавства показує, що підтримку інклюзивних практик забезпечує система законодавчих актів із декларацією прав і свобод дітей з особливими потребами та механізмів їх забезпечення. Водночас продовжується процес гармонізації національного та міжнародного законодавства для забезпечення всіх умов для успішної організації інклюзивної освіти.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДОШКІЛЬНИКІВ В ІНКЛЮЗИВНИХ ГРУПАХ ЗДО

2.1. Стан досліджуваної проблеми в практиці сучасного ЗДО

Питання комплексної ранньої допомоги дітям з особливими потребами є одним із найважливіших. Сучасні наукові дослідження доводять, що перші два-три роки життя є вирішальними для розвитку малюка. Тому ранній досвід соціального оточення, відносини з матір'ю дуже важливі для розвитку його психічних процесів і особистості.

Своєчасна допомога і корекція дають виняткову можливість пом'якшити недоліки і проблеми в розвитку дитини, запобігти виникненню вторинних відхилень, забезпечуючи при цьому якісне навчання і розвиток [51].

Діти з ООП в силу особливостей розвитку потребують спрямованого виховного впливу з боку дорослих. Мимовільне засвоєння соціального досвіду, особливо в ранньому віці, у них практично не відбувається. Тому необхідно включати дитину в різноманітні соціальні відносини, активне спілкування, корисну соціальну діяльність з урахуванням компенсаторних можливостей. Найбільш ефективним є відвідування закладу дошкільної освіти.

Інклюзивна освіта базується на ідеології, яка виключає будь-яку дискримінацію особистості, але водночас створює належні умови для отримання якісної освіти такими дітьми. Ця освітня технологія забезпечує розвиток, навчання та виховання дітей з особливими потребами у звичайному дошкільному закладі освіти, де створені належні умови для забезпечення максимальної ефективності освітнього процесу [62].

Необхідними умовами якісного інклюзивного навчання є:

- нормативна база закладу дошкільної освіти;
- обов'язки вихователів, вихователів, обмежених спеціалістів;
- підвищення кваліфікації педагогічних працівників;
- співпраця з фахівцями ІРЦ;

- визначення особливих освітніх потреб та рівнів підтримки дитини з ООП;
- створення інклюзивного освітнього простору;
- надання освітніх, психолого-педагогічних та корекційно-розвиваючих послуг;
- забезпечення дітей спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку;
- виховна робота;
- злагоджена співпраця ІРЦ-батьки-ЗДО.

Керівник закладу освіти забезпечує: прийняття управлінських рішень щодо стратегічних перспектив розвитку закладу освіти та відповідальність за хід і результати навчального процесу [62].

Завданнями добре організованого освітнього середовища є:

- супровід роботи вихователя;
- заохочення розвитку самостійності та компетентності дітей;
- підвищення ефективності роботи персоналу;
- сприяння залученню дітей до повсякденної діяльності;
- зменшення проблем поведінки дітей;
- сприяння відповідній соціальній взаємодії між дітьми;
- забезпечення структурованості та передбачуваності.

Вихователь має отримати ефективну методичну допомогу у виборі:

- освітня програма;
- напрями та пріоритетні завдання в організації навчально-виховного процесу;
- моделі планування та організації навчального процесу на основі інтегрованого підходу;
- види, форми і методи підвищення професійної компетентності працівників;

– забезпечення партнерських стосунків у групових стосунках з дітьми з ООП та їх батьками.

Основні аспекти взаємодії вихователя та асистента вихователя:

- Обговорення;
- Довіра;
- Спільне прийняття рішень;
- Загальні ресурси;
- Розподіл відповідальності;
- Рівність [62].

«Індекс інклюзії» визначає цінності, які сприяють розвитку інклюзивного закладу освіти – рівність, права, участь, спільнота, повага до різноманітності, сталий розвиток, ненасильство, довіра, співчуття, чесність, мужність, радість, любов, надія, оптимізм і краса.

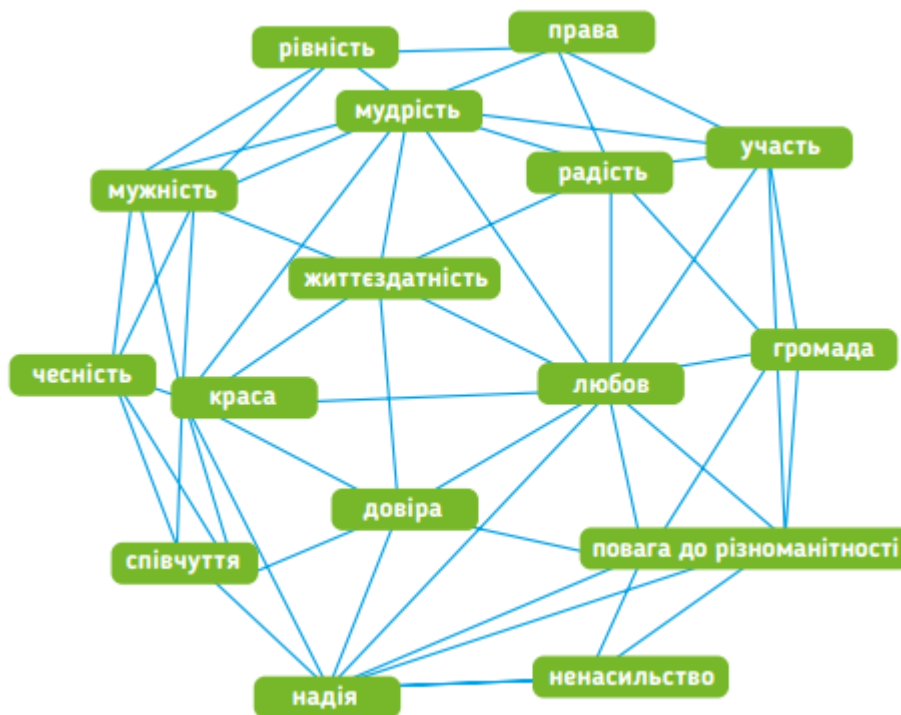

Рис.2.1. Цінності інклюзивного навчання

Цей список є результатом багатьох обговорень з викладачами, студентами та іншими з багатьох країн світу.

Забезпечуючи дітям безпечне середовище та адаптуючи його до їхніх конкретних освітніх потреб, вихователь допомагає дітям співпрацювати, брати участь у різноманітних заходах та завданнях, не боятися ризикувати та брати на себе складніші завдання як у навчальному процесі, так і як і в повсякденному житті. ситуації. Дошкільні заклади та ресурси місцевої громади також є цінними компонентами у створенні безпечного та інклюзивного середовища.

Вихователі створюють середовище, яке стимулює інтерес дитини до знань, сприяє навчанню, сприяє співпраці та розвитку самостійності.

Вони організовують фізичний простір і навчальні ресурси, щоб забезпечити безпеку й ефективність, а також створюють і підтримують позитивний контекст для розвитку дитини, в якому діти почуваються в безпеці й отримують задоволення від гри й навчання.

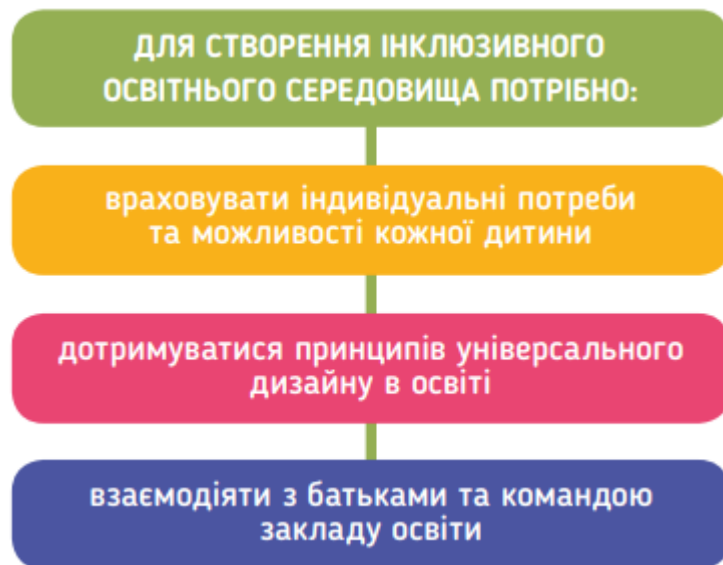

Рис.2.2. Вимоги до створення інклюзивного освітнього середовища

Крім того, освітнє середовище має забезпечувати баланс між організованістю та різноманітністю, між можливістю працювати самостійно та з іншими дітьми, практикувати наявні навички та оволодівати новими.

Головним чинником створення успішного освітнього центру з інклюзивним навчанням є особистість керівника, який відповідає за організацію та якість навчання, особливо інклюзивного, подає приклад інклюзивної культури та підтримує її своїми діями. Зарахування дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивних груп згідно листа МОН від 13.11.2018 р. № 1/9-961 «Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» здійснюється директором ЗДО на підставі заяви батьків (осіб, які їх замінюють), копії свідоцтва про народження дитини, медичної довідки лікаря-педіатра або сімейного лікаря закладу охорони здоров'я, в якому перебуває дитина, зазначаючи, що дитина здорова та може відвідувати дошкільний навчальний заклад, «Карту профілактичних щеплень» (форма N 063/о), висновок Інклюзивно-ресурсного центру (далі – ІРЦ) щодо повного психологічного плану та педагогічна оцінка розвитку дитини. Підбір груп здійснюється за віковими (одноліток, різновікові), сімейними особливостями з урахуванням особливих освітніх потреб дітей. Для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу в інклюзивних групах кількість дітей-інвалідів не повинна перевищувати трьох, зокрема:

- від однієї до трьох дітей із числа дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженням зору, слуху, інтелектуальною недостатністю легкого ступеня тощо;
- не більше двох осіб серед сліпих, глухих, дітей з тяжкими порушеннями мовлення тощо;
- не більше однієї дитини з комплексними порушеннями розвитку [52].

Керівнику слід заздалегідь подбати про спеціалістів, які будуть залучені до навчального процесу. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 № 530 [52] у ЗДО, де є інклюзивні групи, передбачається наявність посади асистента вихователя, яка входить до складу групи психолого-педагогічного супроводу дитини та забезпечує особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу, бере участь у розробленні та впровадженні ІПР, при складанні

індивідуального навчального плану; адаптує освітнє середовище; навчальні матеріали, що відповідають потенційним можливостям та враховують індивідуальні особливості розвитку дитини з ООП; оцінює разом з викладачем рівень досягнення кінцевих цілей навчання, передбачених ІПР; готує інформацію для учасників засідання Групи підтримки за результатами моніторингу дитини щодо її індивідуальних особливостей, інтересів та потреб; надає батькам та педагогам інформацію про особливості розвитку дитини з ООП.

При організації інклюзивного навчання в ООП необхідно враховувати те, що асистент вихователя не є особистим учителем для одного чи кількох дітей, він допомагає вихователю в організації навчально-виховного процесу в групі, допомагає дітям з ООП зосередитися, сприяє формуванню саморегуляції та самоконтролю у цих та ін. Також на підставі рекомендацій ІРЦ та письмової заяви одного з батьків або іншого законного представника дитини ЗДО забезпечує доступ до освітнього процесу надання допомоги дитині з особливими потребами. Ним може бути один із батьків, уповноважена ними особа або соціальний працівник [52]. Асистент дитини може бути присутнім на уроках та позакласній роботі, може допомогти з пересуванням, відвідуванням туалету, переодяганням, годуванням дитини в ЗДО тощо.

Безперечно, компетентність вихователів є однією з умов ефективності інклюзивної освіти в ЗДО. Практика навчання з фронтального підходу, при якому показники усереднюються по відношенню до вікової норми, має бути перебудована з урахуванням індивідуальності дітей, що входять до групи. Це вимагає від вихователя нових навичок. Індивідуальний підхід, який використовують у професійній діяльності спеціалісти – психологи, логопеди, логопеди, які враховують особливості дітей та підбирають для них спеціальні індивідуальні засоби та методи розвитку, також мають оволодіти вихователями. Неможливо вимагати від вихователів того, чого вони не вміють. Для формування нових професійних умінь необхідна підготовка вихователів на курсах професійної перепідготовки та удосконалення, а також створення міждисциплінарних команд спеціалістів у навчальному закладі.

Для організації роботи з дітьми з особливими потребами необхідно розробити комплекси методичних рекомендацій щодо проведення занять з дітьми з різними вадами, методи, засоби і форми роботи повинні сприяти розширенню кола умінь дитини, її соціалізації в група колег. Педагоги ЗДО повинні насамперед формувати у здорових учнів позитивне ставлення до дітей із ООП, емпатію, відповідні методи взаємодії. Для цього необхідно організувати психолого-розвивальні заняття, рухливі ігри, навчання з використанням обладнання ресурсної кімнати, різноманітних дидактичних матеріалів, розвиваючих іграшок та наочних посібників [25].

Також важлива співпраця з батьками. Проведення консультативної роботи з батьками дозволить спеціалістам краще пізнати та зрозуміти дитину. А батьки, у свою чергу, отримають інформацію про потенціал дитини, про її успіхи чи невдачі, про те, чому варто приділяти більше уваги дому.

2.2. Організація програми навчально-виховного процесу дошкільників в інклюзивних групах ЗДО

Інтеграція дитини з порушеннями психофізичного розвитку в загальне освітнє середовище потребує зміни поглядів дітей вікової норми на особливих дітей та їхні потреби. Толерантне ставлення до них створює дружні, довірчі стосунки в колективі. Діти, на відміну від своїх батьків, демонструють нижчий рівень агресії та вищий рівень позитивного сприйняття дітей з особливими потребами і ще не прагнуть усунути їх із кола спілкування.

Вихователь групи повинен підготувати колектив батьків до прийняття дитини з особливими освітніми потребами, спланувати заходи, які сприяють знайомству батьків між собою, з дітьми, сприяють розумінню того, що присутність дітей з особливими потребами в групі загального розвитку привносить позитивні якості в інших дітей: симпатію, людяність, співпереживання.

Етапи співпраці вихователів ЗДО і батьками:

- підготовчий. Перед тим, як дитина з особливими потребами потрапить у групу загального розвитку, необхідно провести просвітницьку роботу між педагогами та батьками, що дасть змогу уникнути конфліктних ситуацій. Форми співпраці: зустрічі з батьками, опитування, анкетування, бесіди, круглий стіл, обговорення літератури з даної теми, трансляція фільмів про життя дітей з ООП, семінари тощо;
- основний. Цей етап передбачає діагностику рівня сформованості ставлення батьків до дітей з особливими потребами групи загального розвитку; надання консультацій батькам (особам, які їх замінюють), залучення батьків дітей з ООП до участі в гуртковій та дошкільній роботі; створення оптимальних умов для взаємодії між батьками групи; проведення роботи по згуртуванню батьківського колективу. Форми співпраці: участь усіх батьків у розвагах, тренінги із залученням спеціалістів, консультації, відпочинок, ділові ігри, семінари-практикуми тощо;
- творча діяльність батьків. На цьому етапі передбачається взаємодія між дітьми, батьками, вихователями, яка проявляється у моральній підтримці батьків дітей

з ООП, у позитивному ставленні до дітей, у розумінні необхідності перебування дітей з ООП у групі загального розвитку, у прагненні сприяти створенню позитивного мікроклімату в групі, поширювати досвід інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальний освітній простір серед інших батьків. Форми співпраці: круглий стіл, скринька побажань, виставки дитячих робіт, листування електронною поштою, рекламні проспекти, створення «Сімейного клубу» тощо. Заходи в рамках виділених етапів взаємопов'язані, доповнюють один одного, спрямовані на формування гуманного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку, атестацію участі батьків у партнерських умовах у навчально-виховному процесі та сімейному вихованні.

Створення інклюзивного освітнього середовища варто розпочинати з пояснення формальних характеристик понять «люди з особливими потребами» чи «люди з потребами психофізичної корекції». Переважно, під зазначеними категоріями розуміються діти, які з тих чи інших причин потребують емоційної, фізичної та соціальної підтримки або адаптованих педагогічних методів роботи з ними для досягнення цілей державної освітньої програми. Однак такі причини можуть включати, але не обмежуватися ними, фізичні вади [77].

Результати досліджень, проведених багатьма вченими, свідчать про те, що психічний, емоційний і соціальний розвиток дітей з психофізичними вадами безпосередньо залежить від позитивного ставлення до них, їх розуміння і прийняття педагогами, батьками і здоровими дітьми. Сприятливе соціальне середовище є однією з вихідних умов вирішення проблем інклюзивної освіти. Тому забезпечення такого середовища є одним із завдань психолого-педагогічного супроводу дітей, які потребують корекції психофізичного розвитку. Педагоги ЗДО повинні насамперед виховувати у здорових дошкільників позитивне ставлення до дітей з психофізичними вадами, емпатію, прийоми відповідної взаємодії [32, с.271].

Для досягнення поставленої мети використовують такі методи:

- бесіда;

- переконання;
- розгляд проблемних ситуацій;
- сюжетно-рольові ігри;
- перегляд спеціально відібраних відео сюжетів [33].

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими потребами в ЗДО з інклюзивним навчанням – це взаємоузгоджена комплексна діяльність колективу спеціалістів та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєння знань, умінь і навичок, успішна адаптація, реабілітація, самореалізація та її інтеграція в суспільство.

Склад команди супроводу дитини з ООП:

- постійні учасники: керівник або методист, вихователь, помічник вихователя, вихователь-дефектолог, соціальний педагог, практичний психолог, вихователь-реабілітолог та батьки дитини з особливими потребами тощо;
- залучені спеціалісти: спеціалісти системи соціального захисту населення, лікар, медичний працівник закладу освіти, асистент дитини, служби у справах дітей та ін. [62].

Пріоритетність цілей для навчання:

- Забезпечення безпеки життя і здоров'я;
- Навички соціальної взаємодії/комунікації;
- Навички та адаптація о побутових справ;
- Академічні здібності;
- Сфера адаптації та модифікації;
- Екологічна адаптація;
- Психолого-педагогічні стратегії;
- Навчальні матеріали та завдання;
- Система та критерії оцінювання.

Адаптація відбувається вже з 2 рівня підтримки, а модифікація – з 4-5.

Адаптація освітнього процесу – це підхід, який змінює характер навчання, не змінюючи суттєво змісту, концептуальної сутності освітнього завдання та очікуваних результатів, шляхом адаптації освітнього середовища, психолого-педагогічного процесу, освітньої програми, добору методів і засобів навчання відповідно до освітніх потреб дитини.

Модифікація освітніх програм – трансформація характеру викладання навчального матеріалу шляхом зміни навчальних цілей, змісту та/або концептуальної складності навчального завдання для дитини з ООП, зокрема шляхом спрощення змісту та скорочення матеріалу, інтеграції двох і більше навчальних дисциплін [62].

Інклюзивне середовище у закладі дошкільної освіти запроваджується у взаємодії з такими напрямками як:

- організаційна культура;
- освітня політика на рівні закладу;
- інклюзивна практика.

Якісні дошкільні програми сприяють розвитку самостійності дітей, усвідомленню себе активними дошкільниками. Тому важливо, щоб іграшки та навчальні матеріали розміщувалися на відкритих полицях, щоб дитина могла легко дістатися до них і повернути на місце.

Діти краще навчаються, коли вони можуть досліджувати певні матеріали та ділитися своїми ідеями чи запитаннями з іншими дітьми та дорослими.

Одним із важливих факторів розвитку самовизначення та самореалізації дітей є надання можливості робити вибір у дошкільній групі, а отже, приймати самостійні рішення, усвідомлюючи їх наслідки.

Вихователі можуть легко знаходити можливості для вибору протягом дня: вибирати центри діяльності, вибирати навчальні матеріали, підходи до вирішення проблем, вибирати, де на столі вони хочуть працювати, тощо,

Геоборд – багатофункціональна ігрова дошка для побудови геометричних фігур або інших конструкцій.

Його основні функції:

- Розвиває пізнавальні здібності дитини: просторове та асоціативне мислення, увагу, пам'ять.
- Сприяє розвитку психосенсорної моторики та розвитку дрібної моторики.
- Математичний планшет дозволяє самостійно придумувати картинки, а значить, розвиває уяву та творчий потенціал дітей.
- Це чудовий спосіб розслаблення та зняття фізичної та психологічної напруги у дітей.

У процесі гри з геобордом дитина вивчає такі складні геометричні поняття, як форма, розмір, симетрія та ін.

Розвитковий електронник комплекс Gcompris – універсальний мультиплатформенний навчальний набір для дітей від 2 до 7 років. Він містить понад 140 вправ, які допоможуть маленьким дітям розвинути сприйняття, увагу, пам'ять, мислення, уяву, дрібну моторику та координацію рук і очей.

Приклади вправ: розв'яжіть головоломку, перетягнувши кожен елемент у наборі в правильне місце.

Су-джок терапія. У перекладі з корейської «су» означає долоню, а «джок» – ногу. Су-джок терапія - це стимуляція біологічно активних точок, розташованих на руках і ногах. Ці точки є рефлексорною проекцією органів і частин тіла людини. Су-джок терапія допомагає не тільки лікувати захворювання, а й запобігати їм. І вона:

- ☞ стимулює мовні зони кори головного мозку;
- ☞ підвищує розумову активність дітей;
- ☞ розвиває дрібну моторику рук.

Якщо вихователь створює середовище, де кожна дитина відчуває свою приналежність до команди та почувається комфортно, відповідно діти:

- почуваються компетентними і захищеними;
- відчувають, що вихователь і колеги їх цінують;
- вміють задавати запитання та просити допомоги;

- навчаються співпрацювати з іншими;
- весело і позитивно проводять час;
- почуваються впевнено в групі;
- не відчують тривоги чи стресу та зосереджені на процесі навчання;
- навчаються працювати в команді.

Освітнє середовище має сприяти успішності всіх дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей. Групове середовище має надавати можливості для дітей з різними стилями навчання, життєвим досвідом, культурою, мовами, уподобаннями тощо. Навколишнє середовище має величезний вплив на когнітивний, соціальний, емоційний і фізичний розвиток дітей. Створюючи безпечне та фізично-психологічне стимулююче середовище, педагог сприяє розвитку дітей. Дослідження та гра, самостійна та групова діяльність, різноманітні ресурси сприяють взаємодії між дітьми та дорослими.

2.3. Методологія корекційної роботи з дітьми з ООП в умовах дошкільного закладу

Робота з дітьми з особливими потребами базується як на загально дидактичних принципах, так і на спеціальних принципах навчання і виховання. При цьому особливого значення набувають такі загально дидактичні принципи, як наочність, доступність, індивідуальний підхід.

Максимально можливого розвитку можна досягти лише при дотриманні ряду умов:

- корекційна робота має відбуватись на ранніх етапах;
- сприятлива сімейна обстановка;
- застосування відповідної програми та методів навчання, що відповідають потенціалу та освітнім цілям дитини.

Перша умова - питання ранньої корекційної допомоги є надзвичайно важливим. Вона має бути спрямована на розвиток предметно-ігрової діяльності, цілеспрямованості дій, мовлення, навичок самообслуговування, формування правильної поведінки, контактності.

Другою умовою сприятливого розвитку дитини є правильна організація її сімейного виховання. Важко переоцінити роль батьків. У сім'ї дитину можна навчити багато чому: спілкуванню з іншими людьми, елементарним навичкам самообслуговування, виконанню завдань і простих видів праці.

Третя умова – використання відповідних програм і методів навчання, які відповідають можливостям дитини. Ця умова має вирішальне значення для розвитку всієї її пізнавальної діяльності. Необхідне таке розвивальне навчання дітей з проблемами розвитку, під час якого в них здійснюється елементарна передача знань, є можливість застосовувати їх для вирішення нових однотипних завдань [51].

Щоб досягти такий ефект, навчання має бути розраховане на реальний рівень розвитку дітей, а можливості зони найближчого розвитку мають базуватися на руховій діяльності даного вікового періоду.

Робота з дітьми дошкільного віку має бути предметом виконання наступних завдань:

- Розвиток усіх сторін пізнавальної діяльності.
- Правильне виховання, соціальна адаптація та включення в соціальне середовище.
- Підготовка до соціально-побутової діяльності та праці.

Одним із важливих напрямків корекційної роботи є формування співробітництва дитини з дорослими та однолітками та формування способів засвоєння соціокультурного досвіду.

В основі цього процесу лежить емоційний контакт, який є тією центральною ланкою, яка формує у дитини з ООП форми ділового спілкування, заснованої на спільних діях дорослого і дитини. Слід зазначити, що для таких дітей характерна асинергія, тобто відсутність здатності до спільної діяльності. Тому корекційну роботу необхідно починати з формування дій на основі вказівного жесту і паралельного розвитку функцій уваги. Це готує дитину до імітації рухів і дій з предметами.

Отже, умови для формування співпраці дитини з дорослим і з однолітками такі:

- емоційний, зоровий і тактильний контакт;
- постановка перед дитиною навчальних і виховних завдань у доступній для неї формі;
- вибір методів передачі соціального та культурного досвіду дитині, що відповідають поточному рівню її розвитку [51].

Наступним напрямком корекційної роботи є формування ігрової діяльності [51].

Робота спрямована на розвиток у дітей інтересу до іграшок, предметної ігрової діяльності.

Гра є основним видом діяльності в дошкільному віці, який забезпечує всебічний розвиток дитини. Тому необхідно використовувати як дидактичні ігри, так і сюжетно-рольові, рухові та танцювальні. На думку О. Мартинчук, гра має таке ж значення для дитини, як і праця для дорослого.

Ігри та вправи, в яких діти діють методом проб, розвивають їхню увагу до властивостей і відношень предметів, формують цілісне сприйняття.

Рольова гра є найважливішою для дитини. У них дитина в доступній для неї формі відтворює стосунки, що складаються у світі дорослих. Гра є тим механізмом, який переводить зовнішні вимоги соціокультурного середовища у власні потреби дитини.

Гра створює найсприятливіші умови для всебічного розвитку дитини та виправлення наявних недоліків. Розвиває активність, самостійність, ініціативу. Вона вчиться діяти колективно, закладаються основи продуктивного спілкування.

Наступне завдання – трудове виховання.

Праця істотно впливає на формування особистості дитини, на вдосконалення її фізичного стану та створює сприятливі умови для регуляції інтелектуальної сфери. До напрямків трудового виховання дошкільнят відносяться:

- фізична праця;
- навчання навичкам самообслуговування;
- формування поваги до праці дорослих [51].

Заняття ручною працею представлені навчанням продуктивної діяльності дітей з вадами розвитку. Вони тісно пов'язані з художньою діяльністю.

Головне завдання – сформувати інтерес до цих видів діяльності, зацікавленість у результатах. На початкових етапах навчання заняття спрямовані на розвиток цілеспрямованих дій, зорово-моторної координації, ручної моторики, а також на розвиток предметного сприйняття.

У подальшому заняття спрямовані на формування у дітей умінь аналізувати предмети, оволодіння прийомами дослідження їх властивостей, якостей та передачі через малюнок, ліплення, аплікацію, конструювання, роботу з природним матеріалом.

Оволодіння елементами трудової діяльності дитини є безпосереднім продовженням розвитку діяльності суб'єкта, при цьому самі дії стають для нього соціально значущими. Навички самообслуговування формуються в різних видах

діяльності. Зокрема, під час виконання режимних моментів діти виконують імітаційні дії – миють руки, одягаються тощо. Тут також використовуються спеціально організовані заняття з іграшками, під час яких діти навчаються самостійно одягатися, годуватися, купатися та гуляти. Крім того, зростає роль корекційно-розвивальних занять, на яких коригуються рухові порушення дітей, удосконалюється координація рухів, практичних вправ, коли діти навчаються виконувати культурно-гігієнічні навички.

Надалі дітей привчають до домашніх справ: прибирання ігрового куточка, насипання в їдальні та в куточку живої природи. Введення елементів трудової діяльності відіграє важливу роль у засвоєнні дитиною досвіду дій з предметами, сприяє розумінню кожної окремої дії та їх послідовності. Під час занять діти навчаються діяти через наслідування, приклад і словесні інструкції. Дії за словесною інструкцією сприяють розвитку словесної регуляції діяльності у дошкільників [71].

У корекційній роботі важливо виховувати повагу до праці дорослих.

Формування уявлень про працю дорослих здійснюється в ході спільних щоденних спостережень і в процесі годин ознайомлення з навколишнім. Дітям розповідають про працю вихователя, кухаря, водія, лікаря, тобто про людей, які оточують дітей і робота яких доступна їхньому розумінню. Головне завдання вихователя – показати певний вид роботи, її результати та значення для дітей. З часом коло професій розширюється. Спочатку додаються професії батьків. Під час прогулянок організуються походи до магазину, бібліотеки, пошти, проводяться бесіди, звертається увага на різні види праці людини [51].

Велику допомогу в розумінні сенсу праці, пізнанні людей різних професій надає гра, в якій діти під керівництвом вихователя розігрують враження, отримані під час спостережень, по черзі грають різні ролі, переживають почуття, симпатії до людей різних професій.

Важливе значення має розвиток мовлення. Він передбачає формування пізнавальної функції мови (розширення, уточнення та узагальнення значення слів), розвиток елементарного спілкування.

Особливо важко навчити спілкуватися дітей з вадами розвитку. Для них потрібно створювати ситуації, які стимулюють їхню мову, заохочують будь-яку мову, навіть лепет. Необхідно змусити себе повторити окремі слова, вивчити короткі речення, що містять прохання.

Щоб зрозуміти значення слів, корисно прикріпити бирки з іменами до всіх предметів побуту. Коли ви показуєте знак, ви повинні сказати слово і вказати на предмет. Якщо дитина не може, повторіть ще раз.

Необхідно працювати з зображеннями, на яких зображені добре відомі предмети, люди та їхні дії. Необхідно підбирати зображення таким чином, щоб можна було співвіднести їх з найближчим оточенням. Головне, щоб сприйняття викликало у дитини позитивні емоції, розгляд супроводжувався промовою [37].

Дуже важливо залучати до корекційної діяльності батьків. Це пов'язано з двома обставинами:

- система взаємин дитини з близькими, особливості спілкування, способи і форми спільної діяльності складають найважливішу складову соціальної ситуації розвитку дитини, багато в чому визначаючи зону її найближчого розвитку. . Повна реалізація корекційної мети вимагає свідомих зусиль з боку батьків;

- широке залучення батьків до здійснення цілеспрямованого впливу на відхилення у розвитку дитини зумовлено також недостатнім рівнем розвитку корекційного виховання [51].

Важливою складовою роботи з батьками є інформування їх про особливості розвитку дитини та формулювання конкретних рекомендацій. Обов'язковим пунктом корекційної діяльності є доведення до батьків повної та об'єктивної інформації про дитину з урахуванням поглядів батьків та особливостей соціальної ситуації. Важливо, щоб батьки самі стали активними учасниками цього процесу.

Таким чином, своєчасне виявлення дітей з ООП та рання комплексна корекція відхилень дозволяє запобігти появі вторинних відхилень у розвитку, виправити наявні труднощі і, як наслідок, значно знизити ступінь соціальної непрацездатності, досягнувши максимально можливого. загальний рівень розвитку, освіти та інтеграції кожної дитини для кожного дитячого суспільства.

Висновок до другого розділу

У процесі організації інклюзивного освітнього середовища ЗДО необхідно враховувати особливості всіх учасників освітнього процесу, виходячи з принципів рівноправності всіх учасників освітнього процесу, толерантного ставлення до кожного суб'єкта, навчальної діяльності незалежно від його здібностей і можливостей, гуманності, толерантності, адаптації до навчального процесу; підтримка учасників освітнього процесу; рівність усіх дошкільників тощо.

Формування інклюзивного освітнього середовища в закладах освіти залежить від ряду факторів: - насамперед інклюзія в освіті досягається завдяки раціональному розподілу навичок між вихователями та батьками дітей з особливими потребами; - по-друге, модель інклюзивного освітнього середовища має бути створена за принципом варіативності та диференціації.

Впровадження інтерактивних технологій позитивно впливає на розвиток дошкільника, підвищує мотивацію до навчальної діяльності, збагачує уяву та творчі здібності дітей та формує активну життєву позицію в суспільстві.

Створюючи комфортні умови навчання дітей з ООП, необхідно враховувати права, обов'язки та інтереси вихователів, раціональна диференціація не повинна порушувати соціальну цілісність освітнього середовища і має ґрунтуватися на взаємодії всіх учасників навчального процесу. Подальша інклюзія, на нашу думку, повинна будуватися на принципах інтеграції та поєднання корекційних заходів батьків і вихователів. Активна децентралізація потребує змін в організації діяльності закладів освіти з урахуванням особливостей соціально-економічної та демографічної ситуації регіону.

РОЗДІЛ 3.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ НА ПРИКЛАДІ ЗДО

3.1. Організація інклюзивного навчання на прикладі закладу дошкільної освіти №40 «Посмішка» м. Бахмут

Для дослідження ми обрали обласний інформаційно-ресурсний центр з інклюзивної освіти ЗДО №40 «Посмішка» м. Бахмут.

Основні напрямки діяльності: діагностичний, корекційно – відновлювальний, корекційно – розвивальний, консультативно – методичний, оздоровчо - профілактичний.

У ЗДО опрацьовані усі нормативні документи щодо впровадження інклюзивної освіти:

Стаття 19 Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII;

Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти (наказ МОН України від 08.06.2018 № 609);

Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти (постанова КМУ 10.04.2019 № 530);

Щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти (лист МОН від 25.06.2020 № 1/9-348);

Про методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку (лист МОН від 08.06.2022 № 4/1196-22) та ін.

Наявні в електронному та паперовому варіантах корекційні програми, рекомендовані МОН України для використання у закладах освіти для навчання дітей з ООП. Достатньо методичних напрацювань щодо роботи з дітьми з ООП (методичні

рекомендації, консультації та пам'ятки обговорені в колективі та розміщені на сайті ЗДО у розділі «Інклюзивна освіта»).

Загальною метою ЗДО №40 «Посмішка» з інклюзивною освітою є забезпечення умов для спільного виховання і навчання дітей з різними психофізичними особливостями розвитку. До завдань ЗДО відносяться:

1. створення унікального психологічно комфортного освітнього середовища для дітей з ООП;
2. створення інклюзивного освітнього середовища, що сприяє гармонійному розвитку особистості особливої дитини;
3. формування толерантного суспільства дітей, батьків та колективу ЗДО;
4. забезпечення діагностики ефективності процесів корекції, адаптації та соціалізації дітей з вадами розвитку на етапі дошкільного навчання;
5. організація ефективної системи психолого-педагогічного супроводу процесу інклюзивного навчання шляхом взаємодії діагностично-консультативної, корекційно-розвивальної, лікувально-профілактичної, соціально-трудової сфер діяльності;
6. компенсація недоліків у розвитку дошкільника;
7. подолання негативних особливостей емоційно-особистісної сфери шляхом включення дітей в успішну діяльність;
8. поступове підвищення мотивації дитини на основі її особистої зацікавленості та через свідоме ставлення до позитивної діяльності;
9. охорона та зміцнення фізичного та нервово-психічного здоров'я дітей;
10. соціальна та професійна адаптація дітей з особливими освітніми потребами;
11. зміна суспільної обізнаності про дітей з вадами розвитку.
12. створення в закладі освіти педагогічної системи, орієнтованої на потреби дитини та сім'ї.

Принципи організації роботи з дітьми з ООП в групах з інклюзивною формою навчання:

- індивідуалізація та диференціація;
- сенсорний розвиток (безпосередній чуттєвий досвід дитини як основа розвитку), мовознавчого (оволодіння мовою), мовленнєвого (формування різних видів мовленнєвих навичок), комунікативного (включення дітей у різні форми спілкування);
- підтримка самостійної діяльності дитини;
- міждисциплінарний підхід (виховання психофізичної рухової дитини вимагає комплексного, міждисциплінарного підходу до визначення реалізації методів і засобів її виховання, навчання та розвитку);
- варіативність в організації процесів виховання та навчання;
- активне включення в освітній процес усіх його учасників: дітей, батьків і спеціалістів;
- партнерська взаємодія з сім'єю, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами (організація такої взаємодії передбачає зустрічі з батьками, бесіди, консультації, інформаційну підтримку, складання індивідуальної програми розвитку з урахуванням запитів сім'ї, залучення батьків до корекційної роботи та розробка, організація зустрічей зі спеціалістами тощо).

У ЗДО створені умови для спільної корекційної діяльності педагогів, спеціалістів та дітей, а саме: сучасний корекційно-розвивальний простір адаптаційних груп, 4 кабінети вихователя – логопеда, кабінет логопеда, 2 кабінети фізичної реабілітації, масажний кабінет, кабінет водно-зміцнюючих процедур, кабінет практичного психолога та соціального педагога.

Педагогічний склад: завідувач – 1, вихователь – методист – 1, музичних керівників – 2, вихователів – логопедів – 4, вихователів – реабілітологів – 3, дефектолог – 1, практичний психолог – 1, соціальний педагог – 1.

Освітнє середовище для дошкільників з ООП включає:

1. Психолого-педагогічні послуги (логопед, дефектолог, психолог, соціальний педагог);
2. Корекційно-розвиткові послуги (лікувальна фізкультура, корекційно-розвиткові заняття);
3. Створення безбар'єрного освітнього простору;
4. Психолого-педагогічний супровід та розробку індивідуальної програми розвитку для кожної особи з ООП особисто;
5. Гармонійний розвиток осіб з особливими освітніми потребами.

Модель цілісного гармонійного розвитку дитини в умовах інклюзивного навчання

Зовнішні умови: психолого-педагогічні, понятійно-термінологічні, правові.

Внутрішні умови: навчально-методичні, навчально-психологічні, соціально-комунікативні.

3.2. Експериментальне впровадження інтерактивних технологій навчально-виховного процесу старших дошкільників в інклюзивній групі ЗДО

Освітні завдання корекційної роботи з дошкільниками з ООП в інклюзивній групі ЗДО №40 «Посмішка»:

– Формувати компетентність дитини шостого року життя з особливостями психофізичного розвитку відповідно до оптимальних для цього віку базових показників.

– Забезпечити збагачення (посилення) розвитку дитини з ООП в умовах використання різноманітних видів дитячої діяльності (малювання, конструювання, ліплення, ручної праці, аплікації, праці в побуті, а також гри, дидактична, емоційна, сюжетно-рольова гра); здійснення елементарної навчальної діяльності, пізнавальної діяльності.

– Забезпечити когнітивний розвиток дитини з ООП, який значною мірою залежить від процесів, пов'язаних з обробкою та засвоєнням інформації: концентрації уваги, сприйняття та запам'ятовування.

– Розвивати навички мовлення та комунікації з дитиною з особливими освітніми потребами.

– Формувати підготовку дитини з ООП до навчальної діяльності.

Зміст педагогічної роботи. Продовжувати формувати образ «Я» особливої дитини, адекватну оцінку власних можливостей, набувати самостійності та впевненості в собі в різних видах діяльності.

Удосконалювати загальну та дрібну моторику, зорово-моторну координацію, наочно-образне мислення, мисленні операції пружинно-логічного рівня; розвивати довільну увагу, опосередковане запам'ятовування, зорове орієнтування в просторі, уяву, пізнавальну активність, стимулюючи аналіз предметів і дій, оцінку їх результатів, узагальнення власного та колективного досвіду; сформувати систему сенсорних еталонів.

Розвивати вміння зосереджувати увагу та сприйняття, що є основою пізнавального розвитку дитини; формувати цілісне сприйняття й уявлення про різноманітні предмети і явища навколишньої дійсності, адже ознайомлення з навколишнім збагачує чуттєвий досвід дитини, вчить її звертати увагу на те, що її оточує: дивитися і бачити, слухати і чути, торкатися і відчувати. Забезпечити виховання дитини з особливостями психофізичного розвитку, використовуючи комбіновані фізичні, зорові та вербальні подразники.

Формувати позитивне емоційне ставлення до ігрової діяльності, специфічні компоненти ігрової діяльності (мета гри, мотивація гри, ігрові дії, правила гри, контроль і оцінка ігрових дій дітьми, досягнення уявної мети). Розвивати вміння складати заплановану сюжетно-рольову гру та реалізовувати її, використовуючи предмети-замінники, розробляти сюжетну гру як спільну діяльність; правильно реалізовувати закладені в ролі відносини, для чого необхідно навчитися виділяти відносини між людьми як основний зміст гри, перетворювати їх на об'єкт усвідомлення, навчитися орієнтуватися в субординації ролей, у здійсненні рольових відносин за правилами.

Удосконалювати фонематичний слух, фонетичне сприйняття та фонетичний аналіз. Вчити розрізняти місце позначеного звука в слові: на початку, в середині, в кінці; називати послідовність звуків у коротких словах – з одного і двох складів.

У родинному колі. Заохочувати дитину до запитань, слухати, про що її запитують і що вона відповідає.

Створювати повноцінну мовленнєву обстановку, намагатися говорити правильно і чітко. Для розвитку зв'язного мовлення спонукати дитину розповідати про побачене на прогулянці, на вулиці, на річці. Систематично розглядати вдома з дитиною сюжетні малюнки, навчати дитину розкривати причинно-наслідкові, цільові, часові та просторові зв'язки між описуваними подіями. Розглядаючи картину з дитиною, слід керувати її сприйняттям, звертати увагу на деталі, які важко помітити, пояснювати їх зміст, якщо вони незрозумілі, стимулювати висловлювання дитини.

Організовувати ігри дітей з природним матеріалом, тому що вони сприяють розвитку почуттів і уявлень, пізнавальної активності дошкільників. Допомогати дитині з посидючістю і терпінням, доводити розпочату справу до кінця: прибрати іграшки, одяг тощо. Особливе значення має позитивна оцінка, якою дорослий підкріплює зусилля дитини.

У таблиці 3.1 наведено існуючі державні програми, які передбачають навчання та виховання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами та їх поєднання з існуючим програмним забезпеченням. У ЗДО може працювати одночасно декілька програм, одна з них може бути загальноосвітньою, друга - спеціальною [65; 72].

Таблиця 3.1

Програми навчання та виховання дітей дошкільного віку з ООП

№	Назва програми	Автори	Цільова група дітей	Можливий варіант технічного супроводу
1	2	3	4	5
1	«Стежки у світ»	Жук В. В., Литовченко С. В., Максименко Н. Л.	Дошкільники зі зниженням слуху	Програма «Живий звук». Презентації «Microsoft PowerPoint». Універсальний комп'ютерний сурдотехнічний комплекс
2	«Розвиток мовлення»	Блеч Г. О.	Дошкільники з розумовою відсталістю	Презентації «Microsoft PowerPoint». Музичний супровід логопедичної роботи
3	«Розквіт»	Скрипник Т. В.	Дошкільники з аутизмом	Цифрові варіанти піктограм та електронні тести
4	Програма розвитку дітей з дошкільного віку із спектром аутичних порушень	Шуженко Д. І., Островська К. О., Рибак Ю. В.	Дошкільники з аутизмом	Цифрові варіанти піктограм та електронні тести. Розвиваючі комп'ютерні ігри
5	Програма розвитку дітей дошкільного віку	Шевцова А. Г.	Дошкільники з порушеннями	Музичний супровід рухової активності з

	з порушеннями опорно-рухового апарату		опорно-рухового апарату	використання ПК за компенсуючим принципом
6	«Віконечко»	Сак Т. В.	Дошкільники із затримкою психічного розвитку	Розвивальні ігри для дошкільників, відеопрезентації
7	Програма розвитку дітей дошкільного віку з важкими порушеннями зору	Гудим І. М.	Дошкільник з важкими порушеннями зору	Аудіо-супровід занять
8	Програмно-методичний комплекс «Корекційна робота з розвитку мовлення дітей 5-го року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення»	Рібцун Ю.В.	Дошкільники з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення	Програма «Живий звук», відеопрезентації

Продовження таблиці 3.1

№	Назва програми	Автори	Цільова група дітей	Можливий варіант технічного супроводу
1	2	3	4	5
9	Програмно-методичний комплекс «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальними недорозвитком мовлення»	Бартенева Л. І.	Старші дошкільники з недорозвитком мовлення	Програма «Живий звук». Презентації «Microsoft PowerPoint»
10.	Програмно-методичний комплекс «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення»	Рібцун Ю.В.	Старші дошкільники з недорозвитком мовлення	Програма «Живий звук». Презентації «Microsoft PowerPoint».
11	«Формування соціальних навичок»	Висоцька А. М.	Дошкільники з розумовою відсталістю	Ознайомлення дітей з ПК. Презентації «Microsoft PowerPoint». Звуковий запис для наслідування та розвитку слухової пам'яті

12	«Довкілля і розвиток мовлення»	Міненко А. В., Мякушко О. І.	Дошкільники з розумовою відсталістю	Ознайомлення дітей з ПК. Презентації «Microsoft PowerPoint». Звуковий запис для наслідування та розвитку слухової пам'яті
13	«Фізичне виховання і основи здоров'я»	Гладченко І.	Дошкільники з розумовою відсталістю	Музичний супровід рухової активності. Використання мультимедійних засобів за тематикою програми
14	«Фізичне виховання»	Бобренко І.	Дошкільники з розумовою відсталістю	Музичний супровід рухової активності
15	«Музичне виховання»	Василевська О.	Дошкільники з розумовою відсталістю	Музичний супровід.
16	«Образотворча діяльність»	Трикоз С.	Дошкільники з розумовою відсталістю	Мультимедійні засоби та презентації відповідно до тем, розглянутих у програмі

Мовлення є основою спілкування, взаєморозуміння, комунікабельності в суспільстві. Це не тільки засіб передачі думки, а й естетичний засіб. Проте повноцінний розвиток особистості дитини неможливий без виховання правильного мовлення... Корекційно-розвивальні курси у 2 молодшій групі за казкою «Курочка Ряба» Дитина із затримкою психічного розвитку потребує допомоги дорослого. Спочатку це може бути спільна дія, яку дорослий виконує рукою дитини, а потім модель, яку дитина показує дитині. Корекційні заняття з дитиною проводяться у формі гри... Комплексна програма фізкультурно-оздоровчої роботи в режимі дня дошкільників. У закладі створено раціональну систему фізкультурно-оздоровчої та лікувально-профілактичної діяльності з урахуванням вимог програм загального розвитку дітей та корекційних програм. ЗДО надає великого значення активному впровадженню здоров'язберігаючих технологій в освітній процес...

Як свідчить аналіз праць науковців, впровадження інтерактивних технологій у навчально-виховний процес дошкільних навчальних закладів з інклюзивною формою навчання дає позитивні результати, зокрема, можливість всебічного індивідуального

розвитку кожної дитини, її творчого потенціалу, сприяє підвищенню інтересу до предмета навчання, вдосконаленню змісту освітнього процесу та забезпеченню якості освіти учня, який відповідає державним стандартам дошкільної освіти [19].

За Державним стандартом дошкільної освіти України, який реалізується програмами та навчально-методичним забезпеченням, що затверджений Міністерством освіти і науки України «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні», в якому подано основні освітні лінії. Так, інваріативна частина «Базового компоненту дошкільної освіти в Україні» містить такі освітні лінії: «Гра в соціумі», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Особистість дитини», «Дитина в світі культури», «Дитина у природному довкіллі», «Гра дитини», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва».

До варіативної частини відносяться такі освітні лінії: «Мовлення дитини. Іноземна мова», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамотність», «Особистість дитини. Спортивні ігри», «Мовлення дитини. Основи грамоти», «Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність», «Дитина у світі мистецтва. Хореографія» [3].

Організація освітнього процесу з дітьми з особливими освітніми потребами дошкільного віку може відбуватися за рахунок поєднання інваріативної та варіативної частин. Водночас використання інтерактивних технологій у цікавій для дошкільнят формі дає змогу вирішувати завдання мовленнєвого, логічного, екологічного, естетичного розвитку, а також сприяє розвитку пам'яті, уяви, творчих здібностей, навичок орієнтування в просторі, логічне та абстрактне мислення.

Водночас інклюзивна освіта визначає особливі вимоги до професійно-особистісної підготовки майбутніх педагогів ЗДО. Завдяки використанню інтерактивних технологій є можливість навчати та розвивати дітей з особливими потребами нарівні з однолітками. О. Мартинчук запропонувала такі складові професійно-особистісної підготовки майбутнього вихователя дошкільної освіти до роботи в інклюзивному освітньому просторі:

– *мотиваційний компонент* (сукупність стійких мотивів роботи в інклюзивному освітньому просторі, орієнтована на реалізацію ефективного процесу навчання та виховання дошкільників, визнання кожної дитини суб'єктом освітньої діяльності, формування внутрішньої підготовки дитини до позитивного сприйняття дітей з особливостями психофізичного розвитку);

– *когнітивний компонент* (знання та уявлення дітей про проблему інвалідності, особливості психофізичного розвитку таких осіб, а також особливості освітнього процесу, в якому беруть участь діти з ООП);

– *креативний компонент* (творча активність та особистісні якості педагога, завдяки яким він може створювати нові матеріальні та духовні цінності, може розвивати творчий потенціал дітей з особливими освітніми потребами); діяльнісний компонент (методи та прийоми реалізації професійних навичок у роботі з дітьми з ООП).

Розглянемо такі професійні компетентності педагога, як:

☞ *дидактична* (прагнення встановити загальні та специфічні завдання виховання, росту та розвитку дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі з урахуванням психологічних, вікових та індивідуальних особливостей дітей тощо);

☞ *методична* (прагнення до визначення цілей, планування, проектування, здійснення діагностики навчального процесу та професійної корекції результатів навчання);

☞ *комунікативна* (встановлення довірчих стосунків з дитиною, налагодження співпраці з батьками, попередження та вирішення конфліктних ситуацій);

☞ *виховна* (уміння аналізувати та давати психолого-педагогічне пояснення поведінки та вчинків дітей тощо);

☞ *трансформаційна* (відбір і трансформація навчально-методичного матеріалу) [7].

Впровадження інтерактивних технологій у роботу з дошкільниками з особливими освітніми потребами є однією з останніх науково-педагогічних проблем і вагомим світовим трендом [49, с. 95–102].

За І.Дичківською [19], інтерактивне навчання – це особлива форма організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожна дитина відчувається успішною та інтелектуальною. Завдяки використанню інтерактивних технологій діти опрацьовують навчальний матеріал у парах, мікрогрупах або малих групах, розмовляючи, обговорюючи та обговорюючи різні точки зору [44]. Одне з головних завдань сучасної дошкільної освіти – навчити дитину самостійно здобувати знання.

Діти дошкільного віку повинні оволодіти способами отримання необхідної інформації, вмінням аналізувати, систематизувати, розуміти причини і робити висновки. Адже ці навички знадобляться дітям у подальшому житті. Тому для роботи в сучасних умовах дошкільної освіти важливо підготувати висококваліфікованого вихователя ЗДО, здатного мислити та творчо експериментувати [39]. У процесі підготовки майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів до впровадження інтерактивних технологій необхідно навчити абітурієнтів працювати з ефективними технологіями, орієнтованими на розвиток особистості. Ми вважаємо, що кооперативні технології є найбільш прийнятними в роботі з дітьми.

Для розвитку дрібної моторики корисно виконувати такі вправи:

- розгладжувати аркуш паперу долонею правої руки, притримуючи її лівою і навпаки;
- постукувати по столу розслабленим кулаком правої (лівої) руки;
- повернути праву руку до ребра, зігнути пальці в кулак, випрямити, покласти руку на долоню, те ж саме зробити лівою рукою;
- руки напівзігнуті, спираючись на лікті (по черзі похитуючи кулаками);

- руки перед собою, опора на передпліччя, по черзі міняти положення правого і лівого зап'ястка (згинання-розгинання, поворот долоні до обличчя – до столу);

- лівою рукою зафіксувати зап'ястя правої руки, а долонею правої руки торкнутися столу, погладити стіл тощо.

Одночасно можна розвивати і рухи пальців:

- з'єднати кінці фаланг загострених пальців;
- з'єднати зап'ясткові суглоби, розігнути зап'ястки, прибрати пальці;
- пальці правої руки стиснути в кулак, випрямити;
- згинати пальці одночасно і по черзі;
- доторкнутися всіма великими пальцями по черзі, з'єднати великий палець по черзі з усіма іншими;
- ритмічно постукувати кожним пальцем по столу на рахунок «раз, раз-два, раз-два-три»;
- піднімати і розгинати пальці, згинати і розгинати із зусиллям;
- багаторазово згинати і розгинати пальці, легко торкаючись пучком першого пальця інших.

Дітям, яким важко згинати і розгинати великий, вказівний і середній пальці, можна давати такі вправи:

- руки лежать на столі, дорослий фіксує передпліччя. Дитина намагається великим, вказівним і середнім пальцями взяти паличку, крейду, олівець, ручку, підняти над столом на 10-12 см, потім опустити;

- на стіл перед дитиною ставлять відкритий ящик з рахунковими паличками (сірниками або іншими дрібними предметами). Дитина бере палички з коробки і кладе їх собі під руку (рука щільно прилягає до коробки), намагаючись не зрушувати руку з місця, а лише розгинати і згинати великий, вказівний і середній палець, потім кладе все в ящику в тому ж режимі;

- розкласти грудочки пластиліну на дошці вказівним і середнім пальцями одночасно і по черзі, розкласти грудку пластиліну у висячому положенні великим і вказівним пальцями (великий і середній; великий, вказівний і середній);
- міцно тримаючи сірник у горизонтальному положенні великим і вказівним пальцями лівої руки, одночасно потягніть його до себе вказівним і середнім пальцями правої руки;
- обертати, обертати сірник (олівець) між великим і вказівним, великим і середнім пальцями, великим, вказівним і середнім пальцями правої руки;
- дорослий перетягує тонке гумове кільце між вказівним і середнім пальцями. Дитина бере її, як струни гітари, вказівним і середнім пальцями, тягне до себе, згинаючи вказівний і середній пальці, хапає трьома пальцями (вказівним, середнім і великим) [23].

Для розвитку сприйняття:

Складання зображення з окремих частин. Малюнок розрізається на частини, які потім дитина має скласти.

Для початку краще потренуватися в складанні окремого зображення (знайомого дитині за обрисами предмета - літака, автомобіля - зображення людини, тварини). Для перших завдань доцільно розрізати зображення на 3-4 частини, пізніше на 5-6. Ці завдання можна виконувати у двох варіантах – складання за уявою та складання за доказами (в цьому випадку знадобиться друге однакове зображення, щоб дитина використовувала його як доказову підказку).

Щоб полегшити сприйняття малюнку дитиною, можна намалювати зразок моржа кілька разів сегментами (як у наборі для вирізання).

Можна ускладнити завдання, запропонувавши дитині одночасно зібрати дві картинки різного розміру (розбір вирізаних частин картинок вимагає від дитини аналізу деталей відразу за двома параметрами - формою і розміром).

Гра «Що змінилось?». В іграх з такою загальною назвою можна використовувати як малюнки, так і об'ємні фігурки, дитячі іграшки та предмети

побуту. Ідея полягає в тому, що дитина кілька хвилин дивиться на певну початкову картинку або розташування предметів. Потім він повертається, а батьки в цей час щось змінюють (намалюють квітку чи собачку, візьмуть або додадуть до композиції інший предмет тощо). Після цього дитина повинна знайти, що змінилося.

Це завдання можна ускладнити, якщо предмети, наприклад шкільне приладдя, розмістити в різних площинках (на столі, під столом, складати окремі предмети один на одного тощо). Таким чином дитина вивчить необхідні прийменники, що вказують на просторове розташування (під, над, попереду, позаду, праворуч, ліворуч та інші) [23].

Орієнтування у просторі за інструкцією. Цю гру-вправу можна проводити де завгодно (в окремій кімнаті або у дворі, і не тільки з однією дитиною, але навіть з кількома дітьми. Суть гри полягає в тому, що батьки ховають предмет (бажано, цікавий дитині) в певне місце, потім складають маршрут і дають команди дитині, як пройти до «схованки» (два кроки вправо, три кроки вліво...; дійти до дерева, обійти його з правого боку, поруч ліворуч росте кущ...). Це досить складний варіант відомої гри «Гаряче-холодно», знайомої батькам з дитинства.

Для розвитку мислення:

Варіант гри «Четвертий зайвий» (вилучення одного слова з чотирьох). Дитині дається 4 слова, з яких він повинен вибрати 3 за спільною ознакою. Для початку це можуть бути слова, які мають певний образ.

З часом це завдання ускладнюється до абстрактних понять, які неможливо візуалізувати. приклад:

Понеділок, неділя, літо, вівторок.

Веселий, сумний, високий, сердитий.

Дитині слід дати покрокову інструкцію: Прочитайте слова. Це занадто багато. Поясніть, чому він не підходить до трьох інших.

Якщо дитині важко виконати завдання, потрібно крок за кроком пройти його разом з ним. Для закріплення запропонуйте інший варіант завдання.

Щоб виконати ці завдання, потрібно підібрати слова, які дитина знає.

Знову вивчені слова доцільно вводити в активний словник дитини, пропонуючи скласти з ними речення.

Для формування навичок навчальної діяльності корисні:

Малювання фігур за зразком. Батьки малюють на аркуші візерунок у клітинку, який дитина повинна повторити. Це може бути певна фігура, прапор, пунктирна лінія. Дитина за певний час має відтворити послідовність зображень, заданих дорослими (обов'язково дотримуватись розмірів клітинок, відстані між фігурами, нахилу ліній, кольору елементів прапорця тощо). Дитині дається завдання: «Намалюй стільки ж і малюй, поки не скажу досить». Таке завдання має тривати від 10 до 15 хвилин.

Батьки повинні пояснити, як дотримуватись усіх правил, передбачених шаблоном (кількість клітинок, інтервал, використання різних кольорів тощо) та як користуватися шаблоном. Після виконання завдання батьки запитують: «Чи подобається, як ви виконали завдання?».

Якщо дитина допускає помилки, не вказуйте на них явно, а більш детально зосередьте увагу дитини на неправильних елементах, пропонуючи порівняти за зразком і голосом те, що було не так.

Таке завдання доцільно систематично повторювати, поки дитина не виконає його правильно.

Малювання сюжетного малюнку за словесною інструкцією. Дитині пропонують намалювати сюжетну картинку, описуючи словами те, що слід описати. Батьки повинні вибрати тему, яка буде цікава дитині і спонукатиме її до роботи. Наприклад, лісова галявина; вулиця міста, ілюстрація до улюбленої казки, мультфільму тощо.

Батьки повинні послідовно і детально пояснити, що має бути зображено: квіти, два куці ростуть на лісовій галявині, гриби під кущами, зайчик ховається за кущем, ялинки праворуч, берізки ліворуч, лисиця серед дерева та ін.

Після того, як дитина закінчить картинку, потрібно запитати її: Чи все ти зобразив на картинці? Повторити завдання? Це так все описано?

Графічні вправи:

Малюнки за крапками. Вправи цієї групи тренують дрібну моторику руки і сприяють підготовці до письма. Батьки можуть підготувати малюнки, на яких штрихами або крапками окреслити контури знайомих дитині предметів (сонечко, квітка, чайник, машина, пташка тощо). Дитина повинна з'єднати точки (лінії) плавною лінією. Малюнки мають бути різноманітними, щоб дитина могла потренуватися малювати різні варіанти ліній (прямі, похилі, ламані, знизу вгору, зверху вниз тощо). Доречно, якщо на малюнку будуть окремі геометричні фігури невеликих розмірів (кола, овали, трикутники, багатокутники), щоб дитина могла обвести їх, не відриваючи рук. Це цікаве заняття, якщо дитина також буде підбирати потрібні кольори до картинок, а ви говорите, що це за предмет, його якості та властивості (де росте, як цвіте, чим корисний тощо) [23].

Малювання букв. Ці ігри-вправи можуть бути багатоваріантними. Можна намалювати букви пальцем у вологому піску, посипати їх піском (приманкою) на картон. Ліпити з пластиліну (тіста). Стрейч з квасолі (гудзики) та ін. Намалювати один одного пальцем на спині і вгадайте, яка це буква. Малювати візерунки або малювати візерунки. Ці вправи можна супроводжувати конкурсом «Хто назве більше слів на букву...», який також можна урізноманітнити (слова, у яких ця буква стоїть на початку слів, у яких слова стоять у кінці). слова, що позначають живих істот тощо).

Багатьом дітям буде корисна дихальна гімнастика:

Необхідно систематично виконувати спеціальні вправи для поліпшення дихання і створення цілеспрямованого потоку повітря, необхідного для вимови певних звуків. Їх можна перетворити на цікаві ігри.

Кульки. Можна з дитиною насправді надувати повітряні кульки чи надувні іграшки. Або ж погратися в «дзеркало», сидячи один навпроти одного надувати щічки і повільно випускати повітря.

Вода в роті. Навчіть дитину тримати воду за однією щокою, а потім переміщати її в другу щічку. Потім цю вправу можна робити без води, просто надуваючи по чергово щічки.

Шторм на морі. Воду наливають в миску або стакан. Дитині дають соломинку (коктейльну або соломинку з природного матеріалу). Злегка відкривши рот і висунувши злегка плоский язик, дитина повинна вдути повітря в трубку так, щоб створити «бурю». Батькам потрібно стежити, щоб малюк не надував щоки, а видихав через легені.

Щоб дитині було цікаво, можна відпустити в «море» паперові кораблики, зроблені заздалегідь.

3.3. Аналіз результатів впровадження розробленої методики

Упродовж 2022/2023 навчального року ЗДО №40 «Посмішка» тісно співпрацював з інклюзивно-ресурсним центром м. Бахмут, який забезпечує реалізацію прав дітей з ООП на здобуття освіти шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини, надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиваючих послуг та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу.

Відповідно до висновків ІРЦ з урахуванням рівнів підтримки дітей на початку 2022/2023 навчального року у ЗДО №40 «Посмішка» було організоване інклюзивне навчання дітей з ООП:

- у молодшій групі № 2 (1 дитина - третього рівня підтримки, 1 дитина - четвертого рівня підтримки);
- у молодшій групі № 5 (1 дитина - третього рівня підтримки, 1 дитина - четвертого рівня підтримки);
- у старшій групі № 3 (1 дитина - другого рівня підтримки, 2 дитини - четвертого рівня підтримки).

Одним із завдань команди психолого-педагогічного супроводу дитини (КППС) була розробка індивідуальної програми розвитку дитини з ООП та моніторинг динаміки розвитку дітей з ООП шляхом взаємодії з інклюзивно-ресурсним центром та батьками або законними представниками дитини. Індивідуальна програма розвитку дитини – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими потребами, встановлює перелік психолого-педагогічних, корекційних послуг, необхідних для розвитку дитини, та розробляється групою спеціалістів з обов'язковим залученням батьків дитини, щоб визначити конкретні стратегії та підходи до навчання.

На засідання КППС (перше засідання - 01.10.2022; друге засідання - 17.10.2022; третє засідання - 15.11.2022; четверте засідання - 22.04.2023) були запрошені фахівці Бахмутського ІРЦ № 2 та батьки дітей з ООП, разом з якими розглядались питання:

- встановлення відповідності індивідуальної програми розвитку дітей з ООП;

- прогнозування результатів розвитку дитини з ООП відповідно до ІПР;
- аналіз реалізації ІПР, виявлення труднощів у реалізації ІПР та прийняття рішень щодо їх усунення;
- надання методичної підтримки педагогічному колективу ЗДО в організації інклюзивного навчання (офлайн, онлайн);
- перегляд та роз'яснення зобов'язань щодо прав інтелектуальної власності;
- огляд і роз'яснення обов'язків щодо прав інтелектуальної власності;
- впровадження рекомендацій ІРЦ щодо коригувально-розвивальної складової ІПР;
- обговорення та планування співпраці педагогічних працівників та батьків дитини з особливими потребами з фахівцями ІРЦ щодо надання корекційно-розвиваючих послуг, методичного забезпечення та корекційного обладнання (при потребі) тощо.

Важливим етапом реалізації ІПР дитини з особливими потребами є моніторинг виконання групою психолого-педагогічного супроводу завдань, цілей, стратегій, які закладені в ІПР щодо цих дітей.

Наприкінці навчального року група психолого-педагогічного супроводу дитини проводила моніторинг динаміки розвитку дітей з особливими потребами та оцінювала їх досягнення. Моніторинг – це тривале спостереження за дитиною з ООП, поточна оцінка змін, що відбуваються в її розвитку та напрямок подальшої роботи для досягнення заданих параметрів розвитку.

Метою контролю за виконанням ІПР дитини було:

- встановлення відповідності ІПР особливим освітнім потребам дитини;
- оцінка рівня відповідності отриманих результатів індивідуальним очікуванням, які були надані в ІПР;
- виявлення труднощів у реалізації ІПР та прийняття рішень щодо їх усунення;
- з'ясування впливу реалізації ІПР на розвиток дитини з ООП;

– перегляд та уточнення цілей і завдань ППР.

Щоб оцінити розвиток дітей з ООП, ми обрали такі критерії:

Виконує завдання: 1 бал;

Виконує не систематично або з допомогою – 0,5 балів.

Не виконує – 0 балів.

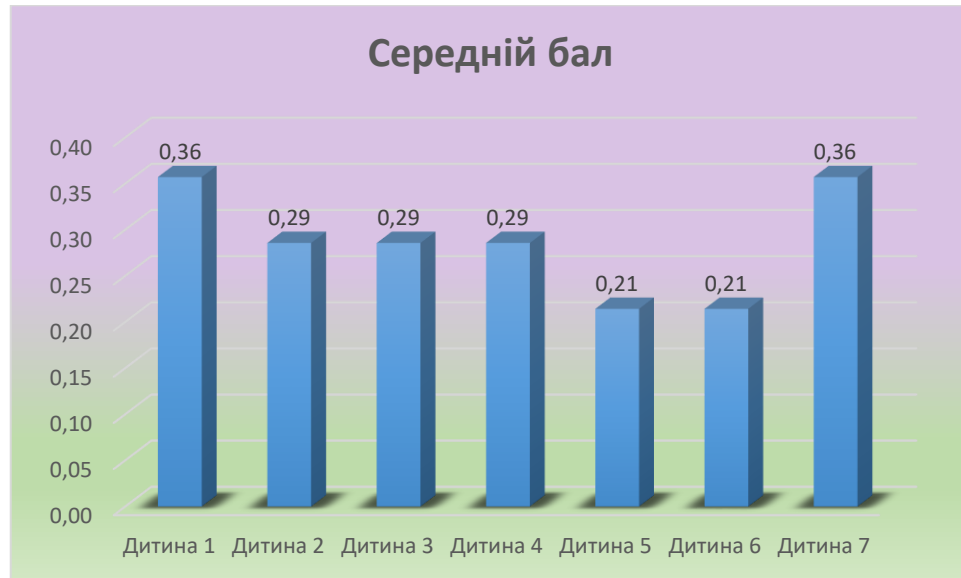
Результати дослідження розвитку дітей з ООП на початку навчального року відображені в табл.3.2.

Таблиця 3.2

Розвиток дітей з ООП на початку навчального року

Критерії оцінювання за освітніми напрямками	Дитина 1	Дитина 2	Дитина 3	Дитина 4	Дитина 5	Дитина 6	Дитина 7
Особистість дитини	0,5	0,5	0	0,5	0	0,5	0,5
Мовлення дитини	0,5	0	0	0,5	0	0,5	0
Дитина в природному довкіллі	0	0,5	0,5	0	0,5	0	0,5
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	0,5	0	0,5	0,5	0	0,5	0,5
Дитина у світі мистецтва	0,5	0,5	0,5	0	0	0	0,5
Дитина в соціумі	0	0,5	0	0,5	0,5	0	0
Гра дитини	0,5	0	0,5	0	0,5	0	0,5
Середній бал	0,36	0,29	0,29	0,29	0,21	0,21	0,36

Загальний розвиток дітей з ООП представлено на рис.3.1.

Загальний розвиток дітей з ООП до початку інклюзивного навчання

У рамках моніторингу динаміки розвитку дітей з ООП встановлено фактори, що визначали належний рівень досягнення очікуваних індивідуальних результатів, визначених ІПР:

- створення групи психолого-педагогічної підтримки, до складу якої входять профільні спеціалісти та кваліфікований педагогічний колектив;
- розробка індивідуалізованої освітньої траєкторії дитини – ІПР;
- сприятливий соціально-психологічний клімат для вікових груп з інклюзивним навчанням;
- дружнє спілкування з викладачами та колегами;
- постійна взаємодопомога;
- здійснення навчально-виховного процесу за розкладом занять та додатковою програмою корекційно-розвиткових годин з практичним психологом та логопедом;
- якісне наповнення корекційно-розвиткових занять;

- набуття нових знань та вмінь під час щоденних індивідуальних занять з вихователями та асистентом вихователя;
- супровід асистента вихователя під час інклюзивного навчання;
- допомога вихователю та участь в організації навчально-виховного процесу з дитиною з особливими потребами;
- адаптація навчально-методичного обладнання для проведення навчально-виховного процесу з інклюзивним навчанням (створення групових центрів «Крок за кроком»)
- створення групових центрів - дитячих куточків для усамітнення тощо.

Члени групи супроводу оцінили динаміку розвитку дітей з особливими потребами в першому півріччі та наприкінці навчального року: інклюзивне навчання досягло успіхів, підвищився рівень досягнень та сформованість соціальних, комунікативних та адаптивних життєвих навичок; проведено аналіз ефективності корекційно-розвивальних занять. Результати представлені в табл.3.3.

Таблиця 3.3

Розвиток дітей з ООП наприкінці навчального року

Критерії оцінювання за освітніми напрямками	Дитина 1	Дитина 2	Дитина 3	Дитина 4	Дитина 5	Дитина 6	Дитина 7
Особистість дитини	1	1	0,5	1	0,5	1	1
Мовлення дитини	1	0,5	1	0,5	1	0,5	1
Дитина в природному довкіллі	0,5	1	0,5	1	0,5	1	1
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	1	0,5	1	0,5	1	0,5	0,5
Дитина у світі мистецтва	0,5	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1
Дитина в соціумі	1	0,5	1	0,5	1	1	0,5
Гра дитини	1	1	0,5	1	0,5	1	0,5
Середній бал	0,86	0,79	0,71	0,71	0,71	0,79	0,79

У своїх аналітичних звітах на кінець 2022/2023 навчального року вихователі разом з асистентами вихователів узагальнили результати порівняльного оцінювання рівня розвитку дітей з ООП на початок та кінець навчального року за відповідними критеріями/показниками і результати моніторингу внесли у відповідну таблицю ІПР (Додаток В), що розміщена на сайті МОН України (Див. Таблицю) Зразок таблиці Моніторинг та оцінювання досягнень дитини

Діяльність кожної дитини з особливими освітніми потребами КППС оцінювала не лише з точки зору набутих знань, а насамперед з точки зору прогресивного розвитку. З цією метою вихователі та помічники вихователів використовують метод портфоліо (накопичувальна система оцінювання, яка передбачає збір різноманітних робіт, що свідчать про рух в індивідуальному розвитку дитини, активну участь дитини в житті групи тощо).

Таблиця 3.4

Динаміка розвитку дітей з ООП до початку інклюзивного навчання та після

Критерії оцінювання за освітніми напрямками	Дитина 1		Дитина 2		Дитина 3		Дитина 4		Дитина 5		Дитина 6		Дитина 7	
	Особистість дитини	0,5	1	0,5	1	0	0,5	0,5	1	0	0,5	0,5	1	0,5
Мовлення дитини	0,5	1	0	0,5	0	1	0,5	0,5	0	1	0,5	0,5	0	1
Дитина в природному довкіллі	0	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0	1	0,5	0,5	0	1	0,5	1
Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі	0,5	1	0	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0	1	0,5	0,5	0,5	0,5
Дитина у світі мистецтва	0,5	0,5	0,5	1	0,5	0,5	0	0,5	0	0,5	0	0,5	0,5	1
Дитина в соціумі	0	1	0,5	0,5	0	1	0,5	0,5	0,5	1	0	1	0	0,5
Гра дитини	0,5	1	0	1	0,5	0,5	0	1	0,5	0,5	0	1	0,5	0,5
Середній бал	0,36	0,86	0,29	0,79	0,29	0,71	0,29	0,71	0,21	0,71	0,21	0,79	0,36	0,79

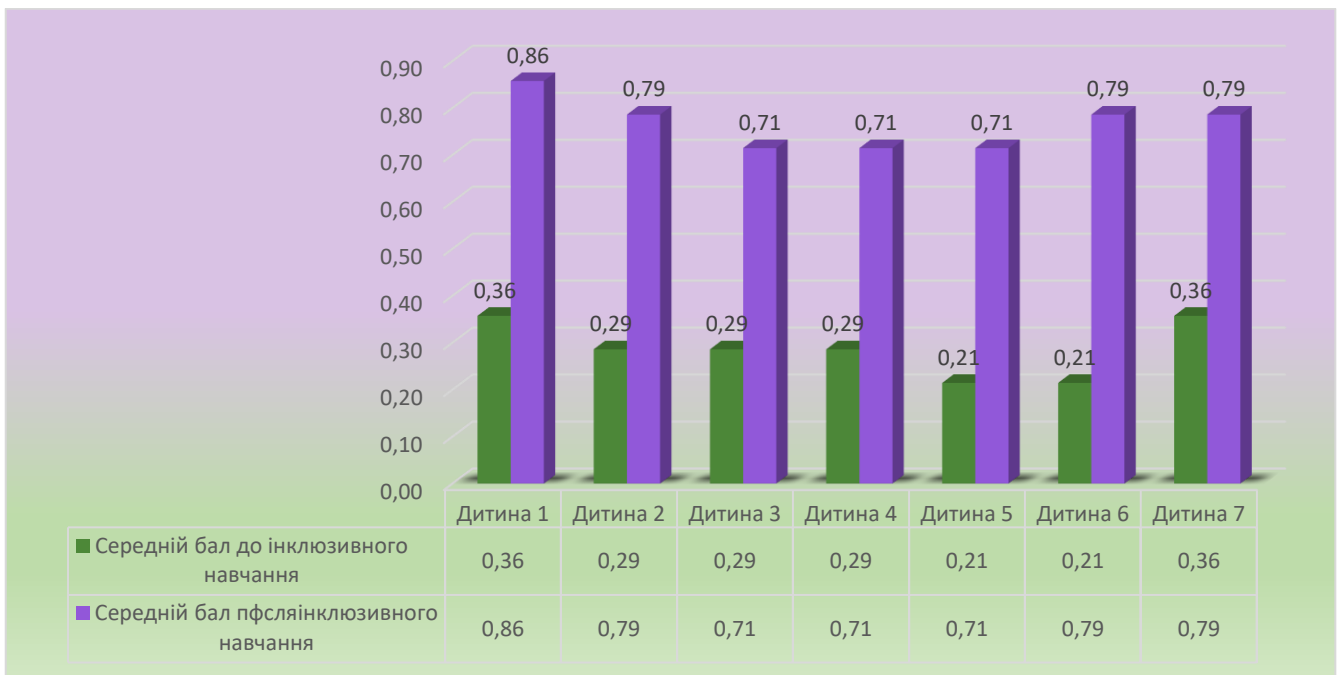

Рис.3.2. Динаміка розвитку дітей з ООП до початку інклюзивного навчання та після

На належному рівні ведеться ділова документація педагогів, які працюють з дітьми з особливими потребами: перспективний та календарний план роботи, щоденники спостереження за дітьми та ін.

Після моніторингу реалізації ІПР встановлено, що пріоритетність вибору узгоджується з цілями для дітей з ООП: на першому місці – безпека життя та психологічний комфорт дитини; на другому - система спілкування дитини з дорослими та однолітками; на третьому - навички самообслуговування; і останнє (не менш важливе) – навчальні навички дитини з ООП.

В подальшому планується проведення моніторингового дослідження за напрямками: аналіз матеріально-технічної підготовки закладу для забезпечення комфортного перебування дітей з особливими потребами (створення ресурсної кімнати); кадровий аналіз та методична підготовка ЗДО для продовження інклюзивного навчання; стан впровадження інклюзивної освіти на практиці.

Висновки до третього розділу

Інклюзивне навчання та виховання дітей дошкільного віку з особливими потребами повинно здійснюватися з урахуванням віку дитини, її психофізіологічних можливостей, інтересів та здібностей.

Розглядаючи питання навчання та виховання дітей дошкільного віку з ООП в ЗДО, хочеться звернути увагу на те, що використання новітніх технологій під час інклюзивного навчання та виховання сприятиме інтеграції таких дитини в суспільство однолітків, компенсуючи її фізичні недоліки за допомогою інноваційних інформаційних технологій, що в цілому має позитивно вплинути на формування її особистості.

В аналітичних звітах педагогів, які працюють в інклюзивних групах, було оцінено динаміку розвитку дитини з ООП, а саме її сфери розвитку: емоційно-вольову, когнітивну, фізичну, мовленнєву, соціальну та досягнення з усіх семи освітніх напрямів: «Мовлення дитини», «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі мистецтва».

Постійний моніторинг успішності обраних педагогічних інновацій, підходів, технологій та інших елементів освітньої діяльності є невід'ємною частиною інклюзивної освіти, тому вихователі постійно шукають інноваційні ігрові та інші сучасні технології інклюзивної освіти в ЗДО та сім'ї.

З батьками дітей з ООП проводиться просвітницька робота. Таким чином, під час моніторингу аналізувалася як динаміка розвитку кожної дитини з ООП, так і організація інклюзивного навчання в ЗДО. Батьки висловили вдячність за організацію інклюзивного навчання, індивідуальний підхід до дитини, педагогічний такт та компетентність педагогів, які працюють з дітьми.

ВИСНОВКИ

Інклюзивна освіта – гарантована державою система освітніх послуг, яка базується на принципах недискримінації, врахування різноманіття людей, ефективного залучення та включеності в освітній процес усіх його учасників.

Аналіз відповідних наукових публікацій показав, що інклюзивна освіта – це спеціально організована взаємодія педагогів з дітьми з ООП та нормативним рівнем розвитку, яка передбачає використання організаційних умов (нормативно-правова база, комплексна діагностика, поступове включення дітей з ООП в освітній процес в ЗДО) та педагогічні умови навчання (створення адаптивного освітнього середовища, психолого-медико-педагогічний супровід, формування інклюзивної культури у дітей, педагогів та батьків).

Правильно організоване спільне навчання створює умови для набуття кожною дитиною в процесі спільної діяльності найціннішого і важливого досвіду емоційно-оцінного ставлення, взаємодії, оволодіння різними способами діяльності. Крім того, спільна форма здобуття знань розширює межі взаємодії дошкільників з ООП з навколишнім середовищем, включає їх в активну діяльність і спілкування, що сприяє їх успішному розвитку. Проте найголовніше те, що в умовах інклюзивної освіти діти, батьки, вихователі навчаються сприймати кожного таким, яким він є насправді. Адже, як показує практика, спільне виховання створює передумови для формування нового суспільства – толерантного, здатного зрозуміти і сприйняти кожного.

Усе це свідчить про необхідність психолого-педагогічної та медико-соціальної освіти всього населення, а також спеціальної підготовки батьків, дітей з ООП та педагогічних працівників ЗДО, спрямованої на зміну всіх негативних соціальних стереотипів про дітей з ООП. Адже позитивне ставлення, розуміння та прийняття всіма учасниками освітнього процесу таких дітей активно впливає на їхній психічний, емоційний та соціальний розвиток.

Аналізуючи звіти педагогів щодо освітньо-виховної роботи з дітьми з ООП на кінець навчального року та протоколи засідань КППС кожної дитини, встановлено, що індивідуальна програма розвитку рекомендована ІРЦ і відповідає індивідуальним особливостям і можливостям дітей із ООП. ІПР для всіх семи дітей з ООП збалансовані, змістовні, розроблені відповідно до вимог.

Педагогічні працівники та батьки дітей (законні представники) з ООП дотримуються рекомендацій спеціалістів ІРЦ. А проблеми, які виникали, в основному стосувалися відвідування дітьми закладу, яке було недостатнім, та забезпечення корекційного компоненту (корекційний компонент для кожної дитини з ООП забезпечують спеціалісти: логопед, практичний психолог; не забезпечений лише той компонент, що немає відповідних спеціалістів).

За результатами моніторингу організації інклюзивного навчання в ЗДО № 40 «Посмішка» залишається ряд проблем, які потребують вирішення:

1. Адаптація середовища та наповнення центрів групового розвитку для дітей з особливими потребами залежно від рівня підтримки та рекомендацій ІРЦ.
2. Створення колективу тісної співпраці та взаємодії вихователя, асистента вихователя та батьків.
3. Навчання педагогів роботі з дітьми з особливими потребами.
4. Створення в освітньому середовищі атмосфери довіри та взаємодопомоги.
5. Створення та доукомплектування ресурсної кімнати: придбання якісного корекційно-розвиткового обладнання; дидактичне забезпечення навчального процесу; придбання методичних посібників, комп'ютерних програм та інших носіїв і посібників для дітей з ООП.
6. Підготовка спеціалістами ІРЦ заходів для вихователів та асистентів ЗДО, на яких розглядаються питання щодо особливостей організації навчально-виховного процесу з дітьми ООП.
7. Забезпечення діяльності професійної спільноти для вихователів та асистентів з питань інклюзивного навчання в ЗДО дітей з особливими потребами (результатами

зустрічей можуть бути методичні рекомендації, брошури, бюлетені, інформаційні листівки, пам'ятки та поради, тощо).

Використання обґрунтованих нами сучасних підходів та особливостей реалізації інклюзивного навчання дітей з ООП сприятиме створенню фундаменту для їх успішної адаптації та досягнення позитивного навчально-корекційного результату.

У цьому сенсі перспективним вважаємо дослідження взаємодії педагогічного колективу (вихователя, дефектолога, психолога, вихователя-методиста, директора закладу освіти), вихователів та батьків; батьків дитини з ООП та батьків здорових дітей; педагогів і дітей, як з особливостями розвитку, так і здорових дітей; дитини з ООП і нормо типових дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання теорії і практики інклюзивного навчання у закладах освіти : монографія / [кол.авт.: Гаврилова Н.С., Миронова С. П., Платаш Л. Б., Романюк С.З. та ін.] ; за заг. ред. Л. Б. Платаш Регіон Емілія-Романья. Чернівці: Технодрук, 2020. 572 с.
2. Антощак О. Інклюзивна освіта: шляхи від теорії до практики. Директор школи. 2019. № 9-10. С. 72-78.
3. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення 27.10.23).
4. Баташева Н. Особливості перцептивного та когнітивного компонентів емоційної сфери дошкільників із затримкою психічного розвитку. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 2. С. 48-55.
5. Беленька Г. В. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія /Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, З. Н. Борисова та ін. ; за заг. ред. І. І. Загарницької. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.
6. Богульська І. Діти з ООП. Психологічна допомога та підтримка. *Психолог дошкілля*. 2019. № 11. С. 44-49.
7. Будяк Л. В. Основи інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Черкаси: Вид. ЧНУ. 2009 р. 90 с.
8. Бутрімова Л. С. Педагогічний менеджмент в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. і навч.-метод. праць / за заг. ред.: О. В. Ковшар, А. М. Трусової. Кривий Ріг, 2018. Вип. 7. С. 40-44.
9. Валентик, Н. Інклюзивна освіта: за й проти. Директор школи. *Шкільний світ*. 2010. № 14-15. С. 45-52.

10. Вовк О. А. Корекційно-розвивальна програма «Нейроарттерапія» для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами / О. А. Вовк // Шкільному психологу. Усе для роботи. 2020. № 1. С. 15-19.

11. Гаяш О.В. Корекційно-розвивальна робота з дітьми з особливостями психофізичного розвитку: *Науково-методичний посібник для вчителів інклюзивного навчання, асистентів учителів, які працюють з дітьми з психофізичними порушеннями в умовах загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних педагогів, батьків*. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2016. 120 с.

12. Горбенко І. Дитина з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 11. с. 23.

13. Гречко Л. М. Психологічний супровід дітей молодшого шкільного віку з вадами психофізичного розвитку в умовах інтегрованого навчання: автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.08 / *Ин-т спец. педагогіки АПН України*: Київ, 2008. 20 с.

14. Давиденко Г. В. Теоретико-методичні засади організації інклюзивного навчання у вищих навчальних закладах країн Європейського союзу: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Київ, 2015. 40 с. URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/Istoriya%20i%20zdobutki_Osobisti%20zdobutki/Disertatsii/Doc/Davidenko_17.11.2015_avtoref.pdf (дата звернення 11.10.23).

15. Давиденко, Г. В. Впровадження інклюзивної освіти у Великій Британії: проблеми, шляхи вирішення. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами, 12, 2015, с. 27-38.

16. Денисенко О. Успішна адаптація дітей з ООП. Формування інклюзивного середовища в освітніх закладах / О. Денисенко // Психолог дошкілля. 2019. № 8. с. 1016.

17. Дитина з особливими освітніми потребами у ЗДО. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 12. с. 54-57.

18. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 325 с.
19. Дичківська І. Інклюзивна практика в дитсадку: організаційна модель. *Дошкільне виховання*. 2014. № 2. С. 5-9.
20. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі / навчально-методичний посібник /авт.: Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін К.: ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. 208 с.
21. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи URL: http://inklyuzi.blogspot.com/p/blog-page_66.html (дата звернення 27.10.23).
22. Іванюк О. Організація єдиного інклюзивного освітнього простору / О. Іванюк, В. Бобир // *Дошкільне виховання*. 2018. № 10. с. 10-15.
23. Ігрові вправи, які дорослі можуть використовувати, орієнтуючись на індивідуальні особливі потреби дитини. «Інклюзивно-ресурсний центр»«Нетішинської міської ради <https://irc-netushyn.miskrada.org.ua/news/14-01-34-06-09-2022/> (дата звернення 27.10.23).
24. Інклюзивна група в ДНЗ. Рекомендації до облаштування простору. URL: <https://inkluzia.com.ua/inkluzivna-grupa-v-dnz.-rekomendatsiyioblashtuvannya-prostoru/> (дата звернення 04.11.23).
25. Інклюзивна освіта в закладі дошкільної освіти URL: <https://dnz9.edu.vn.ua/inklyziya.html> (дата звернення 27.10.23).
26. Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат: *Матеріали I Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції* (м. Тернопіль, 8 квітня 2021 р.) / Упор. Удич З.І. Тернопіль: ТНПУ, 2021. 225 с.
27. Інклюзивна освіта: проблеми та шляхи їх розв'язання: рекомендаційний бібліографічний покажчик / *Бібліотека Криворізького державного педагогічного університету* /упоряд. О. Б. Поліщук ; бібліогр. ред. О. Б. Поліщук; за ред. Г. М. Віняр, канд. філол. наук, директора бібліотеки, О. М. Кравченко, заст. директора бібліотеки. Кривий Ріг, 2020. 60 с.

28. Карповська І. П. Корекційні вправи та ігри з піском. Комплекс для дітей ООП при адаптації до шкільного навчання / І. П. Карповська // Шкільному психологу. Усе для роботи. 2019. № 11. С. 8-12.
29. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: *Монографія* / Алла Анатоліївна Колупаєва. Київ: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
30. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
31. Костюк О. Весела наука відтворювати звуки. Дидактичні вправи для дітей з особливими освітніми потребами. *Дошкільне виховання*. 2019. № 8. С. 26-27.
32. Кравцова А. О. Пріоритетні вектори розвитку інклюзивної освіти в контексті проблем, суперечностей та перспектив. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. та навч.-метод. праць / за ред. О. В. Ковшар, К. С. Суятинової. Кривий Ріг, 2019. Вип. 8, ч. 1. С. 270-275.
33. Кравченко Г. Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ/ Г. Ю. Кравченко, Г. О. Сіліна. Харків: Вид-во «Ранок», 2014. 176 с.
34. Кугуєнко Н. Ф. Світовий досвід інтегрування дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітні навчальні заклади. *Джерело педагогічних інновацій управління освіти*. URL: kominternovskiy-ruo.edu.kh.ua/Files/.../Джерело_Силина_2013.doc. (дата звернення 04.11.23).
35. Кузава І. Б. Концептуальні засади розвитку процесу інклюзії в умовах дошкільної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 23. С. 130-135.
36. Мазуренко І. Організація ігрової діяльності дітей з особливими потребами. Ланцюжок ігор на цілий день. *Дитячий садок*. 2013. № 3. С. 4-8.
37. Малюк О. Я. Інклюзія в закладах дошкільної освіти. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. та навч.-метод. праць / за ред.: О. В. Ковшар, К. С. Суятинової. Кривий Ріг, 2019. Вип. 8, ч. 2. С. 13-21.

38. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки: *навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»*. Київ: університет ім. Б. Грінченка, 2010. 288 с.
39. Мартинчук О. Інклюзивна освіта: ідея, практика і суспільна цінність. *Дошкільне виховання*. 2018. № 10. С. 2-5.
40. Марченко С. В. Казкотерапія як інноваційний метод активізації пізнавальної діяльності дітей з особливими потребами. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. і навч.-метод. Праць / за заг. ред.: О. В. Ковшар, А. М. Трусової. Кривий Ріг, 2018. Вип. 7. С. 171-176.
41. Матяшовська Р. Інклюзивна освіта як новітня гарантія захисту прав дітей дошкільного віку. *Публічне право*. 2018. № 3. С. 255-260.
42. Методичні рекомендації про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8504729-22#Text> (дата звернення 27.10.23).
43. Методичні рекомендації про організацію освітнього процесу дітей з ООП у 2022/2023 навчальному році URL: <https://mon.gov.ua/.../pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu...> (дата звернення 04.11.23).
44. Навчання в дії: Як організувати підготовку вчителів до застосування інтерактивних технологій навчання: метод. посіб. / А. Панченков, О. Пометун, Т. Ремех. Київ: А.П.Н., 2004. 72 с.
45. Нічуговська Л.І., Ніколенко Л.М., Вовченко Г.О. Формування інформаційної компетентності учнів інклюзивного класу з порушенням інтелектуального розвитку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*, 2021. Вип. 1. С. 200-205.
46. Нормативно-правове забезпечення здобуття освіти осіб з ООП на 2022/2023 навчальний рік URL: https://znayshov.com/News/Details/normatyvno-pravove_zabezpechennia_zdobuttia_osivy_osib_z_oop_na_2022_2023_navchalnyi_rik (дата звернення 27.10.23).

47. Носачова Т. Інклюзивна освіта у ЗДО: що має знати вихователь-методист. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 8. С. 27-32.
48. Носачова Т. Спеціальні засоби корекції психофізичного розвитку дітей з особливими потребами. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 8. С. 32-35.
49. Носенко Ю.Г., Матюх Ж.В. Зарубіжний досвід використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній дошкільній освіті. *Нова педагогічна думка*. 2015. 4 (84). С. 95-102.
50. Олефір Н. Особливості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*, 2019. № 2 (98) С.143-146.
51. Особливості корекційної роботи з дітьми з порушеннями в психофізичному розвитку в умовах дошкільного закладу. Херсонська обласна психолого-медико-педагогічна консультація. URL: <https://kpmprk.wordpress.com/2017/09/13/особливості-корекційної-роботи-з-діт/>(дата звернення 04.11.23).
52. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 04.11.23).
53. Примірне положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти. Наказ МОН України від 08.06.2018 року № 609. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/61107/ (дата звернення 04.11.23).
54. Про освіту Закон України № 2145-VIII від 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 27.10.23).
55. Про дошкільну освіту. Закон України: чинне законодавство. URL: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2628-14> (дата звернення 04.11.23).

56. Про забезпечення безперешкодного доступу до навчальних закладів» Лист МОН № 1/9-414 від 13.08.2014 р. URL: <https://osvita.ua/legislation/other/42597/> (дата звернення 04.11.23).

57. Про порядок комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» Наказ МОН № 104/52 від 06.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15#Text> (дата звернення 27.10.23).

58. Рібцун Ю. Прудкі пальчики: дидактична гра для дітей старшої групи (з типовим розвитком і з особливими потребами). *Дошкільне виховання*. 2018. № 10. С. 16-18.

59. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами. (1994). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_00194#Text (дата звернення 11.10.23).

60. Семенова Т. І. Центр формування успішної дитини садочок майбутнього, осередок соціалізації дітей з ООП. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації : зб. наук. та навч.-метод. Праць*. за ред.: О. В. Ковшар, К. С. Суятинової. Кривий Ріг, 2019. Вип. 8, ч. 2. С. 168-172.

61. Софій Н.З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. *Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посібн. За заг. ред. Даниленко Л.І.* Київ, 2007.

62. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник / [А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін.] ; за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.

63. Сучасні підходи організації інклюзивного освітнього процесу у ЗДО URL: <https://vseosvita.ua/news/suchasni-pidkhody-orhanizatsii-inkliuzyvnoho-osvitnoho-protsesu-u-zdo-59143.html> (дата звернення 23.10.22).

64. Типовий перелік допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які

навчаються в закладах освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text> (дата звернення 04.11.22).

65. Токар Л. П. Реалізація інтерактивних технологій в інклюзивному освітньому середовищі закладів дошкільної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (207), 2022, с.412-415.

66. Трофименко Л. І. Особливості розвитку особистості дошкільників з мовленнєвими порушеннями. *Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами*. 2018. № 8. с. 224-229.

67. Хлистова Г. О. Підвищення ефективності корекції мовлення дітей з особливими освітніми потребами шляхом використання нетрадиційних методів та прийомів роботи. *Логопед*. 2019. № 1. С. 30-37.

68. Ціотова Л. Готуємо до повноцінного життя: формування трудової і комунікативної компетентності дітей з вадами зору. *Дошкільне виховання*. 2011. № 3. С. 27-29.

69. Цюрмаста Т. А. Малювання на долоньках відкриття світу для особливої малечі. *Логопед*. 2019. № 7. С. 30-32.

70. Чабаненко І. Трикутник психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 10. С. 21-23.

71. Чулошнікова М. О. Інноваційні засоби соціалізації дітей з особливими освітніми потребами: *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації : зб. наук. та навч.-метод. праць. за ред.: О. В. Ковшар, К. С. Суютинової*. Кривий Ріг, 2019. Вип. 8, ч. 2. С. 279-283.

72. Шевцов, А. Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я. Київ: НТІ «Інститут соціальної політики». 2004.

73. Щодо організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» Лист МОН № 1/9-691 від 13.11.2018 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-shodo-organizaciyi-diyalnosti-inklyuzivnih-grup-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 11.10.23).

74. Щодо порядку зарахування дітей до інклюзивних та спеціальних груп закладів дошкільної освіти» Лист МОН № 1/9-235 від 10.04.2019 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/list-mon-shodo-organizaciyi-diyalnosti-inklyuzivnih-grup-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti> (дата звернення 27.10.23).

75. Як організувати інноваційні соціальні послуги для дітей з особливими потребами. *Моделі та документи. Рання інтеграція та інклюзивне навчання. Авт.кол. О.О.Савченко, Г.В.Кукуруза Ю.М., Швалб та ін./пор. А.П. Сідельник. Київ., ЛДЛ 2007. 256 с.*

76. Яценко Т. Соціальна адаптація дітей з особливими потребами. *Психолог дошкілля*. 2012. № 3. С. 13-15.

77. Bartolo P. A. Winning People's Hearts: How Social Inclusion and Exclusion Informed the 2013 Malta General Election Campaign. Education Research Monograph Series. Malta: Malta University Publishing, Vol. 1, 2015. p. 207.

78. Biletska O., Kuchai T., Kravtsova T., Bidiyuk N., Tretko V., & Kuchai O. The Use of the Activity Approach in Teaching Foreign Languages in Higher Education Institutions. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2021. 13(2). 243-267.

79. Kotiash I., Shevchuk I., Borysonok M., Matviienko I., Popov M., Terekhov, V., Kuchai O. Possibilities of Using Multimedia Technologies in Education. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. 22(6), 727-732.

80. Shunkov V., Shevtsova O., Koval V., Grygorenko T., Yefymenko L., Smolianko Y., Kuchai O. Prospective Directions of Using Multimedia Technologies in the Training of Future Specialists. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. 22(6). 739-746.

ДОДАТКИ

Додаток А

Організація інклюзивного навчання у закладі загальної середньої освіти”

Додаток Б

**Система роботи з дітьми з особливими освітніми потребами на 2022-2023
навчальний рік**

№ п/п	Вади розвитку	Заходи щодо оздоровчо-корекційної освітньої роботи з дітьми	Відповідальні
<i>Діти, які мають вади опорно-рухового апарату</i>			
1.	Дитина з інвалідністю Вроджена вада правої кисті, відсутність фалангів пальців	<ul style="list-style-type: none"> • Підбір меблів відповідно до індивідуального стану здоров'я дитини. • Ранкова гімнастика з комплексом коригувальних вправ. • Збереження правильної постави під час занять. 	вихователі вихователі інструктор з ф-ри
2.	Плосковальгусна деформація стоп	<ul style="list-style-type: none"> • Ігри та вправи для зміцнення опорно-рухового апарату. 	вихователі
3.	Плосковальгусна деформація стоп, кривошея	<ul style="list-style-type: none"> • Змагання з доступних рухів (вправ). • Проведення динамічних пауз, фізкультхвилинок. 	вихователі вихователі
4.	Плосковальгусні ступні	<ul style="list-style-type: none"> • Проведення комплексів вправ на корекцію постави та плоскостопості (<i>під час ранкової гімнастики, занять з фізкультури, прогулянок, гімнастики пробудження</i>). 	вихователі
5.	Дитина з інвалідністю Вроджена вада розвитку нижньої лівої кінцівки (вкорочена)	<ul style="list-style-type: none"> • Масаж стоп ніг та рук, пальчикова гімнастика. • Самостійні (нерегламентовані) форми рухової активності. 	вихователі інструктор з ф-ри
6.	Ювенільний ревматоїдний артрит	<ul style="list-style-type: none"> • Логоритміка (рухи під музику). • Горизонтальний пластичний балет. 	вихователі інструктор з ф-ри
7.	Дитина з інвалідністю Плосковальгусна деформація стоп, вроджений вивих правого стегна (оперована)	<ul style="list-style-type: none"> • Прогулянки з елементами фізичних вправ, ігор, естафет. • Денна гімнастика пробудження з комплексом фізкультурно-оздоровчих заходів. • Ходьба по нетрадиційних масажерах, рефлексогенній «доріжці здоров'я». 	вихователі музкерівники інструктор з ф-ри
8.	Плосковальгусна деформація стоп II ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Загартувальні заходи (загартування водою, повітрям, сонцем, ходіння босоніж, оздоровчий біг тощо), використання здоров'язберезувальних технологій. 	вихователі
9.	Вроджена вада Менінгоцеле поперекового відділу хребта (оперована)	<ul style="list-style-type: none"> • Індивідуальна корекція протягом дня. • Диспансерний огляд лікарями-спеціалістами. 	вихователі
10.	Дитина з інвалідністю Хвороба Пертаса	<ul style="list-style-type: none"> • Просвітницька робота з батьками. 	вихователі інструктор з ф-ри
11.	Плосковальгусна деформація стоп II ст.	<p>Увага! <i>Дітям, які мають плоскостопість, клишоногість, приведення передніх відділів стоп, протипоказані: ходьба на п'ятках чи внутрішньому зводі стопи, стрибки.</i></p>	

12.	Плосковальгусна деформація стоп I-II ст.	<i>Дітям, у яких виявлений сколіоз, протипоказані: стрибки, перекиди, різкі зміни положення тіла, фізичні навантаження на пошкоджений бік.</i>	вихователі вихователі старша медсестра вихователі, ст. м\с
13.	Плосковальгусна деформація стоп II ст.		
14.	Плосковальгусна деформація стоп II ст.		
15.	Екзостозна хвороба, еутіріоз		
16.	Плосковальгусна деформація стоп		
17.	Плосковальгусна деформація стоп I-II ст.		

Діти із затримкою мовного розвитку

1.	ЗПМР	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення постійного мовленнєвого супроводу діяльності дитини • Логопедична корекція (індивідуальні заняття з виправлення нескладних вад звуковимови, міні-заняття з мовленнєвого розвитку). • Розвиток мовленнєвого дихання, фонематичного слуху. • Артикуляційні вправи та гімнастика. • Арт-терапія (лікування мистецтвом). • Казкотерапія. • Музикотерапія. • Логоритміка (фізичні вправи з промовлянням віршованих текстів) – для автоматизації рухів і стимулювання активного мовлення, активізації артикуляції й сили голосу. • Кольоротерапія. • Психогімнастика. • Пісочна терапія. • Вправи та ігри на розвиток дрібної моторики рук. Пальчикова гімнастика. • Дихальні вправи – для поліпшення легеневої вентиляції, зміцнення дихальних м'язів та корекції мовного дихання (відпрацювання короткого вдиху і тривалого мовного видиху). 	вихователі пр. психолог вихователі вихователі вихователі, псих-г вихователі, псих-г музкерівники вихователі, інст. з фіз-ри пр. психолог пр. психолог вихователі вихователі	
	<i>Рекомендована поступова адаптація до режимних момен-тів; розвиток діалого-вого мовлення.</i>			
	2.			ЗМР
	3.			Цереброастенічний синдром
	4.			ЗНМ II рівня
	5.			ЗПМР
6.	ЗМР, симптом гіперактивності, поведінкові розлади			

7.	<p>Дитина з інвалідністю Сенсомоторна алалія, елементи аутизму <i>Рекомендовано заняття з психологом, логопедом за ІПР</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Вправи на розслаблення та напруження м'язів, тренування рівноваги, розвиток і вдосконалення координації рухів, орієнтацію в просторі. • Корекція вторинних порушень розвитку (добір вправ для формування правильної постави та зводу стопи, вправ на профілактику плоскостопості). • Ритмічна гімнастика (4-6 вправ під музику протягом 8-12 хв). • Хореографія. • Ароматерапія. • Рухливі ігри оздоровчої спрямованості та з інтелектуальним навантаженням (на розвиток фонематичного слуху, зі звуконаслідуванням, на розвиток артикуляційної моторики тощо). • Самомасаж (релаксаційне масажування шкіри на ділянках мовленнєвого апарату та дихальних шляхів; масаж кистей рук і кожного пальчика – прийоми прогладжування та легкого розминання). • Формування системи сенсорних еталонів. • Загартувальні заходи (загартування водою, повітрям, сонцем, ходіння босоніж, оздоровчий біг, плавання тощо), використання здоров'язбережувальних технологій. • Релаксаційні вправи. • Просвітницька робота вихователів з батьками. • Просвітницька робота практичного психолога з дітьми і батьками. • Направлення до логопеда дітей зі складними вадами мовлення. 	<p>вихователі інст. з ф-ри</p> <p>вихователі інст. з ф-ри</p> <p>вихователі, інст-р з ф-ри</p> <p>інст. з фіз.-ри</p> <p>музкерівники ст. медсестра</p> <p>вихователі, інст. з фіз.-ри</p> <p>вихователі, інст. з фіз.-ри</p> <p>псих-г вихователі пр. психолог ст. медсестра</p>
<i>Діти, які мають вади зору</i>			
1.	Складний далекозорний астигматизм	<ul style="list-style-type: none"> • Закріплення постійного місця за столом (<i>1-2-й стіл по центру</i>), періодична зміна місця. 	вихователі, ст. м\с
2.	Гіперметропія (далекозорість) середньої степені з астигматизмом	<ul style="list-style-type: none"> • Виконання правил щодо збереження зору, гігієни очей, правил роботи за столами, у побуті, під час ігор і розваг. • Дотримання щадного режиму рухової активності. 	вихователі
3.	Складний астигматизм	<ul style="list-style-type: none"> • Підбір вправ зорової гімнастики (на розслаблення та зміцнення м'язів очей, на розвиток гостроти зору, на поліпшення кровопостачання та кровообігу очей, на сприяння статичній роботі очей та зняття зорової втоми тощо). <i>Ці вправи доцільно включати до комплексу корекційно-розвивальних вправ та рухливих ігор на заняттях з фізкультури та в повсякденному житті.</i> 	вихователі, інструктор з фіз-ри
4.	Гіперметропія середньої степені, міопія, амбліопія високої степені		
5.	Далекозорість слабої степені		

6.	Гіперметропія слабкої степені обох очей, гіперметропія	<ul style="list-style-type: none"> • Індивідуально-диференційоване дозоване навантаження на заняттях з фізкультури з урахуванням інтенсивності, кількості повторень, характеру вправ, відпочинку. Зниження нормативів для стрибків у довжину й висоту, зменшення відстані для метання у ціль, зниження інтенсивності бігу. <p>Увага! Дітям зі спеціальної підгрупи (з ускладненими захворюваннями) не дозволяється: брати участь у змаганнях зі стрибків, бігу; піднімати вагу; працювати, нахилившись; робити перекиди.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Підбір вправ для профілактики та корекції зорових порушень, тренування моторного апарату ока: загальнорозвивальних вправ з різних вихідних положень без різких рухів, різновидів ходьби та бігу з виконанням завдань на орієнтування в просторі; використання яскравих предметів та атрибутів на заняттях. • Корекція вторинних порушень розвитку (добір вправ для формування правильної постави та зводу стопи, вправ на профілактику плоскостопості). 	<p>вихователі, інст. з фіз-ри пр. психолог</p> <p>вихователі, інструктор з фіз-ри</p>
7.	Розбіжна косоокість		
8.	Складний гіперметропічний астигматизм		
9.	Гіперметропія середньої степені з астигматизмом		
10.	Гіперметропія слабкої степені обох очей		
11.	Гіперметропія слабкої степені		
12.	Гіперметропія середньої степені Складний астигматизм		
13.	Периферична дегенерація сітківки Часткова атрофія зорового нерва		
14.	Далекозорий астигматизм		

15.	Збіжна косоокість	<ul style="list-style-type: none"> • Фізкультхвилинки (з вправами зорової гімнастики на зняття зорової втоми) під час занять, на яких переважає статичне навантаження. • Дозоване зорове навантаження під час навчальних занять. • Дихальні вправи (в поєднанні із вправами на розслаблення м'язів ока-3-4). • Розвиток дрібної моторики рук. Пальчикова гімнастика. • Самомасаж біологічно активних зон і вушних раковин. • Заняття з ритміки - для загального оздоровлення, зміцнення серцево-судинної системи та опорно-рухового апарату дитини, поліпшення настрою та координації рухів. • Формування навичок релаксації. • Загартовувальні заходи (загартування водою, повітрям, сонцем, ходіння босоніж), використання здоров'язбережувальних технологій: ароматерапія, кольоротерапія, вітамінотерапія, ігрова терапія, казкотерапія, музикотерапія та ін. • Виховання позитивного ставлення до себе, пробудження впевненості в собі та бажання долати труднощі. • Диспансерний огляд лікарем-офтальмологом. • Просвітницька робота з батьками <p>Увага! Дітям з косоокістю та короткозорістю (міопією) протипоказані вправи статичного та швидко-силового характеру: стрибки у висоту і довжину; зіскоки зі снарядів; стійка на плечах, голові, руках; вправи зі струшування тіла, різкими змінами його положення; інтенсивний біг; пересування на лижах і ковзанах.</p> <p>Увага! Дітям з порушеннями зору не допускають зустрічний біг, різкі зупинки під час бігу, тримання одне за одного під час руху.</p> <p>Увага! Дітям із астигматизмом забороняють: віджимання, біг, будь-які стрибки, піднімання важких предметів, різкі рухи.</p>	<p>вихователі, інструктор з фіз-р</p> <p>вихователі, інструктор з фіз-ри</p> <p>інструктор з ф-ри вихователі</p> <p>вихователі</p> <p>вихователі, інст. з фіз.-ри вихователі, інст. з фіз.-ри вихователі, інст. з фіз.-ри</p> <p>інст. з фіз.-ри музкерівники</p> <p>вихователі, псих-г вихователі, інст. з фіз.-ри</p> <p>вихователі</p> <p>ст. медсестра вихователі</p>
Діти, у яких виявлені вади серця			
1.	Вроджена вада серця (оперований)	<ul style="list-style-type: none"> • Індивідуальний підхід під час навчально-пізнавальної діяльності та виконання фізичних вправ і основних рухів. Щадний режим. 	вихователі, інстр. з фіз-ри
2.	Відкрите овальне вікно	<ul style="list-style-type: none"> • Дихальна гімнастика. • Точковий масаж. 	вих-лі, інс. з фіз-ри
3.	Геморагічний васкуліт	<ul style="list-style-type: none"> • Пальчикова гімнастика. 	ри
4.	Аневризматичне випинання міжпред-	<ul style="list-style-type: none"> • Ароматерапія. • Вітамінотерапія. 	вихователі, псих-г

	сердної перегородки, додаткова атипова хорда лівого шлуночка	<ul style="list-style-type: none"> • Ходьба по рефлексогенній «доріжці здоров'я» (<i>нетрадиційних масажерах</i>) • Ігри-медитації. • Психогімнастика. • Релаксація. • Загартовувальні заходи, використання здоров'язбережувальних технологій. • Огляд лікарями-спеціалістами. • Просвітницька робота з батьками. <p>Увага! Дітям із захворюваннями <i>серцево-судинної системи</i> протипоказані: затримка дихання, напруження, різкі підйоми, інтенсивний біг, стрибки.</p>	вихователі старша м\с вихователі, ст. м\с інстр. з фіз-ри вихователі пр. психолог пр. психолог вихователі, псих-г вихователі, інстр. з фіз-ри старша м\с вихователі, ст. м\с
--	--	---	--

Діти, які мають захворювання дихальної системи

	Обструктивний бронхіт. Пневмонія	<ul style="list-style-type: none"> • Індивідуальний підхід під час навчально-пізнавальної діяльності та виконання фізичних вправ і основних рухів. • Дихальна вправи. • Точковий масаж • Пальчикова гімнастика. • Загартовувальні заходи (за призначенням лікаря), використання здоров'язбережувальних технологій протягом дня • Огляд лікарями-спеціалістами. • Просвітницька робота з батьками. <p>Увага! Дітям з <i>бронхіальною астмою</i> протипоказані: інтенсивний біг, затримка дихання, напруження, вправи на тренування великих груп м'язів.</p> <p>Дітям, у яких виявлено <i>порушення носового дихання</i>, протипоказані значні фізичні навантаження.</p>	вихователі, інстр. з фіз-ри вихователі, інстр. з фіз-ри вихователі, псих-г інстр. з фіз-ри вихователі старша м\с вихователі, ст. м\с
--	----------------------------------	--	---

Діти, у яких виявлена паталогія шлунково-кишкового тракту і сечовидільної системи

1.	Гострий пієлонефрит	<ul style="list-style-type: none"> • Організація дієтичного харчування в ДНЗ і вдома (<i>стіл №5, 7</i>) • Ароматерапія. • Точковий масаж. • Вітамінотерапія (за призначенням лікаря). • Ігри-медитації. • Психогімнастика. • Валеологічні заняття, міні-заняття, валео-хвилинки. 	м\с з дієтичного харчування вихователі, ст. м\с вих-лі, інст. з фіз-р старша м\с пр. психолог, вих-лі пр. психолог
2.	Хронічний пієлонефрит. Дизметаболична нефропатія		
3.	Кіста лівої нирки		
4.	Гострий пієлонефрит		

5.	Гострий пієлонефрит	<ul style="list-style-type: none"> Загартовувальні заходи, використання здоров'язбережувальних технологій. Диспансерний огляд лікарями-спеціалістами. Просвітницька робота з батьками. <p>Увага! Дітям із захворюваннями шлунко-во-кишкового тракту протипоказані значні фізичні навантаження на м'язи черевної порожнини, стрибки.</p> <p>Увага! Дітям із захворюваннями нирок протипоказані стрибки, перекиди, значні фізичні навантаження, різкі зміни положення тіла.</p>	вихователі
6.			вихователі,
7.			інстр. з фіз.-ри
8.			старша м\с
9.			вихователі, ст. м\с

Діти, у яких виявлена ендокринна паталогія

1.	Дифузний зоб І ст.	<ul style="list-style-type: none"> Щадний руховий режим. Організація дієтичного харчування в ДНЗ і вдома (обмеження солодких та борошняних виробів) Вживання йодованої солі і продуктів з вмістом йоду Ароматерапія. Точковий масаж. Вітамінотерапія. Ігри-медитації. Психогімнастика. Релаксація. Валеологічні заняття, міні-заняття, валео-хвилинки. Загартовувальні заходи, використання здоров'язбережувальних технологій Диспансерний огляд лікарем-ендокринологом. Просвітницька робота з батьками. 	всі педагоги
2.	Дифузний зоб 0-І ст., еутіріоз		м\с з дієтичного харчування
3.	Ожиріння		вихователі, ст. м\с
4.	Гіпоплазія щитовидної залози		старша м\с
5.	Дифузний зоб		пр. психолог, в-лі
6.	Дифузний зоб І ст.		вихователі, ст. м\с
7.	Дифузний зоб		пр. психолог, в-лі
8.	Недостатня вгодованість, низький фізичний розвиток		вихователі, ст. м\с
9.	Дифузний зоб І ст.		пр. психолог, в-лі
10.	Дифузний зоб І ст.		пр. психолог, в-лі
11.	Дифузний зоб І ст.		вихователі
12.	Дифузний зоб І ст.		
13.	Дифузний зоб І ст.		вихователі,
14.	Дифузний зоб І ст.		вихователі
15.	Дифузний зоб І ст.		інстр. з фіз.-ри
16.	Дифузний зоб, еутіріоз		
17.	Надмірна вага		старша м\с вихователі, ст. м\с

Діти, у яких виявлена хірургічна паталогія

1.	Лівобічна пахова кіла	<ul style="list-style-type: none"> Загартовувальні заходи, використання здоров'язбережувальних технологій: ароматерапія, точковий масаж, вітамінотерапія, ігри-медитації... Індивідуальне навантаження під час рухової та трудової діяльності. Психогімнастика. Релаксація. 	вихователі, інст. з фіз.-ри
2.	Пахова кіла		
3.	Пупкова кіла		вихователі, інст. з фіз.-ри
4.	Фімо́з		пр. психолог

5.	Фімо́з	<ul style="list-style-type: none"> • Валеологічні заняття, міні-заняття, валео-хвилинки. • Диспансерний огляд лікарем. • Просвітницька робота з батьками. 	пр. психолог, в-лі вихователі старша м\с вихователі, ст. м\с
6.	Менінгоцеле поперекового відділу хребта (оперована)		
7.	Фімо́з		
8.	Пупкова кіла		
9.	Пупкова кіла		
10.	Вроджена пупкова кіла, грижа білої лінії живота		

Діти, у яких виявлена дерматологічна паталогія

1.	Атопічний дерматит, псоріаз, ПВДС II ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Загартувальні заходи, використання здоров'язберезувальних технологій: ароматерапія, точковий масаж, вітамінотерапія, ігри-медитації... • Контроль за зовнішніми ознаками реакції дітей на загальні навантаження під час рухової діяльності. • Психогімнастика. • Релаксація. • Валеологічні заняття, міні-заняття, валео-хвилинки. • Диспансерний огляд лікарем-дерматологом. • Просвітницька робота з батьками. 	вихователі, інст. з фіз.-ри вихователі, інст. з фіз.-ри пр. психолог пр. психолог, в-лі вихователі старша м\с вихователі, ст. м\с
2.	Атопічний дерматит		
3.	Атопічний дерматит		
4.	Атопічний дерматит		
5.	Атопічний дерматит		
6.	Атопічний дерматит		
7.	Атопічний дерматит		

Діти, у яких виявлена паталогія лор-органів

1.	Аденоїди II ст.	<ul style="list-style-type: none"> • Загартувальні заходи, використання здоров'язберезувальних технологій: ароматерапія, точковий масаж, вітамінотерапія, ігри-медитації, дихальна гімнастика та ін. • Контроль за зовнішніми ознаками реакції дітей на загальні навантаження під час рухової діяльності. • Психогімнастика. • Релаксація. • Валеологічні заняття, міні-заняття, валео-хвилинки. • Диспансерний огляд лікарем-отоларингологом. • Просвітницька робота з батьками. 	вихователі, інст. з фіз.-ри вихователі, інст. з фіз.-ри пр. психолог пр. психолог, в-лі вихователі старша м\с вихователі, ст. м\с
2.	Дитина з інвалідністю Назальна гліома м'яких тканин перенісся (оперований)		
3.	Дитина з інвалідністю Вроджена вада розвитку правого вуха. Атрезія зовнішнього слухового проходу		